

Arabische opstanden: modernisering of economische ontevredenheid?

Auteur: M. (Marco) van Riel
Student Bestuurskunde

Eerste begeleider: dr. M.R.R. Ossewaarde
Tweede begeleider: prof. dr. A. Need

Universiteit Twente
Juli, 2012

Inhoud

Samenvatting.....	3
1. Inleiding.....	4
1.1 Achtergrond.....	4
1.2 Onderzoeksvragen	5
2. Theoretisch kader.....	6
2.1 Inleiding.....	6
2.2 ‘Human development’	7
2.3 Vrijheidsaspiraties op samenlevingsniveau.....	9
2.4 Culturele waarden.....	10
2.5 ‘Relatieve deprivatie’	11
2.6 Conclusie.....	12
3. Methodologie.....	13
3.1 Inleiding.....	13
3.2 Onderzoeksontwerp en eenheden van analyse	13
3.3 Concepten en operationalisering	14
3.4 Data en methode van analyse	17
3.5 Conclusie.....	17
4. Analyse	18
4.1 Inleiding.....	18
4.2 Sociaaleconomische ontwikkeling en culturele waarden	18
4.3 Mate van onderdrukking: aanjager of niet?.....	22
4.4 Protesten in de Arabische wereld: een beschrijving.....	22
4.5 Culturele waarden en protesten	25
4.6 Discussie.....	27
4.7 Conclusie.....	30
5. Conclusie	31
Verwijzingen	33
Bijlage	37

Samenvatting

Dit onderzoek houdt de protesten uit de Arabische wereld die we kennen als de Arabische Lente tegen het licht van twee mogelijke verklaringstheorieën. De eerste theorie is de ‘human development’ theorie die veronderstelt dat democratisering een gevolg is van veranderende emancipatieve culturele waarden die prodemocratisch zijn. Deze emancipatieve culturele waarden komen voort uit sociaaleconomische ontwikkeling, waardoor mensen zich minder zorgen maken over individuele hulpbronnen, maar meer over de ruimte voor zelfexpressie. Hulpbronnen worden in dat geval ingezet om vrijheid af te dwingen. De tweede theorie richt zich op de economische motivaties achter de protesten, die voortkomen uit grootschalige werkloosheid, opgelopen prijzen en inflatie. In tegenstelling tot de ‘human development’ theorie blijken in dit onderzoek juist meer emancipatieve culturele waarden aanwezig te zijn in de minder sociaaleconomisch ontwikkelde gebieden. Analyse van verzamelde data uit de World Values Survey laat zien dat, naast de bijdrage van een groep prodemocraten, de protesten vooral voortkwamen uit economisch oogpunt. Meer ontevredenheid in de samenleving, waarmee relatieve deprivatie gemeten is, hebben zwaardere protesten opgeleverd. Dit wordt tevens ondersteund door een longitudinale analyse van twee verzamelingmomenten, waarin de ontwikkeling van tevredenheid in de samenleving samenhangt met de intensiteit van protesten. Ook is uit dit onderzoek gebleken dat de opstelling van het regime belangrijk is voor de verdere ontwikkeling van de protesten, waarin economische of democratisch hervormende concessies en het neerslaan van protesten tegenover elkaar staan en verschillende uitwerkingen kunnen hebben.

1. Inleiding

Komen de protesten in de Arabische wereld voort uit een gevoel van onvrede naar economisch beleid en een gevoel van onvrede naar de persoonlijke financiële situatie of is er sprake van een breed gedragen roep om democratie? En welke invloed heeft de mate van onderdrukking op de intensiteit van protesten? Dit zijn de centrale vragen van dit onderzoek.

Het hoofddoel van dit onderzoek is de invloed van sociaaleconomische ontwikkeling en culturele waarden op protesten in de Arabische wereld in kaart te brengen. De theorie die economische ontevredenheid veronderstelt wordt tegenover de theorie van culturele waarden gezet. Ik ga op zoek naar een variabele die verklaart waarom protesten in sommige staten wel zijn ontstaan en waarom protesten in andere staten juist zijn uitgebleven, waarbij wordt verondersteld dat sociaaleconomische ontwikkeling en culturele waarden een verklaring bieden. De protesten in de Arabische wereld, die we kennen als de Arabische Lente, zal als centraal object fungeren, waarbij de specifieke context van het onderzoek een belangrijke rol zal spelen. De revolutiegolf heeft zich in een aantal staten uit het Midden-Oosten en Noord-Afrika afgespeeld in de vorm van kleinschalige en grootschalige protesten en heeft veel slachtoffers geëist. Naar aanleiding van deze protesten is in enkele staten de regering gewijzigd. In Tunesië, Egypte, Jemen en Libië is de regering zelfs ten val gebracht. Er zijn echter ook staten waarin geen protesten hebben plaatsgevonden en die zo goed als rustig zijn gebleven. Wat kan een dergelijke variatie van intensiteit verklaren?

Het onderzoek richt zich vooral op sociaaleconomische ontwikkeling met veranderende culturele waarden als gevolg. Culturele waarden die niet stroken met de situatie waarin een samenleving verkeert, een samenleving waarin de vrijheid van meningsuiting en vrijheid van organisatie wordt onderdrukt. In navolging van het 'human development' perspectief van Welzel & Inglehart (2005) is de verwachting dat de verklaring ligt in de aanwezigheid van emancipatieve culturele waarden in navolging van sociaaleconomische ontwikkeling. De aanwezige culturele waarden zijn in die zin niet in harmonie met de aanwezige omstandigheden. Sociaaleconomische ontwikkeling wordt vanuit dit perspectief beschouwd als de aanjager van waardeverandering die een samenleving vormt waarin meer vrijheid en individuele autonomie wordt geëist. Materialistische waarden gericht op overleven maken plaats voor emancipatieve waarden waarin gelijkheid en tolerantie een belangrijke rol spelen.

De protesten lieten tevens een geluid horen van ontevredenheid, waarin de Arabier aangeeft in economische zin recht te hebben op meer. Dit beeld wordt ook geschapen door de media. Hoge werkloosheid, armoede en corruptie zouden aanleiding hebben gegeven tot massaal protesteren. Een assumptie die in lijn is met de theorie van 'relatieve deprivatie' (Gurr, 1971). Deprivatie is in die zin niets anders dan ontevredenheid over het gemis van hulpbronnen waarvan mensen vinden recht op te hebben. In de context van absolute machthebbers die op grote schaal profiteren van aanwezige grondstoffen klinkt dit als een plausibele verklaring.

1.1 Achtergrond

Moderniseringstheorieën zijn van alle dag en velen ervan hebben sociaaleconomische ontwikkeling reeds in verband gebracht met culturele verandering en culturele waarden. Hoewel de klassieke theorie van modernisering (Marx; Weber) – sociaaleconomische ontwikkeling zorgt voor culturele, politieke en culturele veranderingen – over het algemeen klopt stellen Welzel & Inglehart dat deze te simpel is. Het is de 'human development' theorie van Welzel & Inglehart (2005) die nieuw licht over de materie laat schijnen door aan te tonen dat de basiswaarden en overtuigingen in ontwikkelde samenlevingen sterk verschillen van minder ontwikkelde samenlevingen en dat sociaaleconomische ontwikkeling daarbij een belangrijke rol speelt. Veranderende waarden hebben daaropvolgend grote gevolgen op de manier waarop een samenleving wordt bestuurd, waarin gelijkheid, tolerantie en democratische waarden voorop staan en de burger zich emancipeert van het autoritaire bestuur. De opkomst van de kennismaatschappij heeft gezorgd voor een nieuwe reeks veranderingen waarin een samenleving de nadruk legt op individuele autonomie, zelfexpressie en keuzevrijheid (Welzel & Inglehart, 2005).

In daaropvolgend onderzoek wordt op grote schaal aangetoond dat de opkomst van emancipatieve culturele waarden een gevolg zijn van sociaaleconomische ontwikkeling en dat daarbij zelfexpressieve waarden een grote rol spelen. Sociaaleconomische vooruitgang garandeert het bestaan en zorgt voor de opkomst van zelfexpressieve waarden en een grotere vraag naar vrijheid. Tevens wordt vastgesteld dat

dergelijke culturele ontwikkeling zich vooral voordoet bij een nieuwe generatie die is opgegroeid in substantieel andere omstandigheden dan oudere generaties (Welzel & Inglehart, 2005). Er is ruimschoots aandacht besteed aan de groei van vrijheid als gevolg van de aanwezigheid van sociaal kapitaal, dat bestaat uit vrijheidsaspiraties in combinatie met aanwezige hulpbronnen die kunnen worden ingezet om een gedeeld collectief doel na te streven. In tegenstelling tot eerdere bevindingen (Przeworski & Limongi, 1997) wordt vastgesteld dat hulpbronnen en aspiratie niet alleen bestaande democratieën overeind houden maar ook bijdragen aan het democratiseringsproces zelf, waaronder een regimetransitie. Een groot deel van de groei van vrijheid is gevolg van aspiraties in combinatie met hulpmiddelen. Deze factoren kunnen echter alleen opereren mits er nog ruimte is voor meer vrijheid, een vrijheidsmarge (Welzel & Inglehart, 2005). In 'The neglected roll of the mass motivations' (Welzel & Inglehart, 2006) wordt gedemonstreerd dat vrijheidsaspiraties sterk samenhangen met zowel zelfexpressieve waarden als met de aanwezigheid van civiele en politieke vrijheid in een samenleving. Er is geen andere factor die een sterkere voorspeller is van vrijheid dan het kenmerk van vrijheidsaspiraties (Welzel & Inglehart, 2006).

In dit onderzoek staat de context van de Arabische Lente centraal, een golf van demonstraties en protesten in samenlevingen uit de Arabische wereld van het Midden-Oosten en Noord-Afrika die begonnen op 17 december 2010 en tot op heden voortduren. De staten kenden over het algemeen een corrupt autoritair regime met een dictator aan de top. Machthebbers zijn inmiddels in Tunesië, Egypte, Libië en Yemen (Al Jazeera, 2011; CS Monitor, 2011; The Telegraph, 2011; The NY Times, 2011) van hun troon gestoten, burgerlijke opstanden vinden of vonden plaats in Bahrein en Syrië en grote demonstraties zijn gerapporteerd in Algerije, Irak, Jordanië, Koeweit en Marokko (Al Jazeera, 2011; AP, 2011; Spiegel, 2011). De groep wordt gecompleteerd met staten waarin geringere protesten hebben plaatsgevonden. Motivaties achter de protesten worden in de media verschillend beschreven en zijn te scharen onder twee afzonderlijke noemers. Aan de ene kant wordt aanhoudende armoede, hoge werkloosheid, hoge inflatie en hoge prijzen veelal als persoonlijke drijfveren achter de protesten bestempeld (AFP, 2011). Aan de andere kant worden demonstraties als prodemocratisch gekenmerkt waarin de protesteerder onvrede uit over het autoritaire regime, de dictator, onderdrukking, onvrijheden, corruptie en mensenrechtenschendingen (Amnesty International, 2012).

1.2 Onderzoeksvragen

Het hoofddoel van dit onderzoek is te bekijken of de intensiteit van protesten samenhangt met sociaaleconomische ontwikkeling en een verandering van culturele waarden, wat wordt verondersteld. Daarbij rekening houdend met aanwezige omstandigheden als politieke en civiele vrijheid en de potentiële groei van vrijheid. Ik zal een selectie maken van staten, die variatie kennen in de intensiteit en duur van de protesten. Daarbij zal ik in kaart brengen in hoeverre vrijheden voorafgaand aan de revolutiegolf gewaarborgd waren. De hoofdvraag van het onderzoek luidt daarom als volgt:

In hoeverre hangt sociaaleconomische ontwikkeling, veranderende emancipatieve culturele waarden en relatieve deprivatie samen met de intensiteit van opstanden en protesten ten tijde van de protestgolf in de Arabische wereld?

De reden dat de hoofdvraag op deze wijze is geformuleerd is omdat de theorie van 'human development' van Inglehart & Welzel (2005) een centrale positie inneemt in dit onderzoek. De theorie veronderstelt dat democratisering een gevolg is van veranderende culturele waarden, die weer gevolg zouden zijn van sociaaleconomische ontwikkeling. De drie centrale concepten van de theorie maken deel uit van hoofdvraag van dit onderzoek en daardoor wordt verondersteld dat dit pad van ontwikkeling verklaart waarom mensen wel zijn gaan protesteren en waarom niet. De theorie van relatieve deprivatie biedt ook een mogelijke verklaring en is daarom ook onderdeel van de hoofdvraag.

De context van het onderzoek verdient speciale aandacht. Waar Inglehart & Welzel (2005) een verband tussen sociaaleconomische ontwikkeling, emancipatieve culturele waarden en democratisering vaststelden na een analyse van landen met zeer grote culturele diversiteit is hier sprake van een groep landen met een overeenkomstige achtergrond. Het betreffen staten die zich kenmerken door instabiliteit en aanwezigheid van autoritair bestuur. De uitkomst van het onderzoek

zal uitwijzen hoe deze andersoortige context zich verhoudt ten opzichte van resultaten in eerder onderzoek en of de theorie stand houdt wanneer deze wordt ingezet in deze context.

Om een antwoord op de hoofdvraag te kunnen geven zal eerst antwoord moeten worden gegeven op de volgende subvragen:

1. In hoeverre zijn de betreffende staten uit het onderzoek sociaaleconomisch ontwikkeld ten opzichte van elkaar?
2. Wat zijn emancipatieve culturele waarden en in hoeverre is sprake van (veranderende) emancipatieve culturele waarden in de betreffende staten?
3. In welke mate zijn protesten uitgebroken in de betreffende staten tijdens de Arabische Lente en welke aard hadden deze protesten?
4. In hoeverre was er sprake van vrijheid in de betreffende staten voorafgaand aan de Arabische Lente en welke invloed heeft het mogelijk gehad op het uitbreken van protesten?

De eerste en tweede deelvraag komen voort uit de theorie van Inglehart & Welzel (2005), de ‘human development’ theorie. In de verklaring van het model zal tevens aandacht worden besteed aan het veronderstelde onderliggende thema van de theorie, keuzevrijheid. Ook zal de koppeling tussen de twee concepten besproken worden, net als de koppeling tussen waardeverandering en democratisering, hoewel in mindere mate, omdat democratisering niet vanuit het concept in het model, democratische instellingen, gemeten wordt. De twee centrale concepten ondersteun ik door aanvullende literatuur te gebruiken. Naast de definitie van sociaaleconomische ontwikkeling van Welzel & Inglehart gebruik ik tevens literatuur van Vanhanen (1997), die een schaal heeft ontwikkeld waarmee de sociaaleconomische status van een land gemeten wordt.

Het concept van veranderende culturele waarden betreffen vooral waarden die zich scharen onder de noemer van keuzevrijheid en zelfexpressie. De betreffende waarden zal ik uiteenzetten met behulp van literatuur van Inglehart (1999), die aan de basis heeft gestaan van de zogenaamde Postmaterialisme-index. Inglehart is tevens voorzitter van de World Values Survey, wat het meten van culturele waarden in het licht van de ‘human development’ theorie vergemakkelijkt. Literatuur van Gurr (1971) veronderstelt ook veranderende waarden als verklaring voor collectief gedrag, maar vanuit een ander perspectief. Relatieve deprivatie, ontevredenheid, is een psychologische benadering van de oorzaak van politiek geweld. Hoewel deze literatuur tevens de rol van waarden centraal stelt gaat het volgens Gurr om een discrepantie tussen het verwachte en het ervaren. Deze benadering zal eveneens worden opgenomen in het theoretisch kader en dekt het economische karakter van de protesten.

De vierde deelvraag richt zich op de vrijheid voorafgaand aan de Arabische Lente. In hoeverre werd de bevolking onderdrukt? Om de derde deelvraag, gericht op de intensiteit van protesten, te kunnen beantwoorden zal ik een zo objectief mogelijke samenvatting geven van de gebeurtenissen in de landen die deel uitmaken van dit onderzoek. De samenvatting zal uiteindelijk bestaan uit een kwalitatieve analyse van de ontwikkelingen ten tijde van de Arabische Lente. Een grondige en uitvoerige verzameling en analyse van persberichten van internationale persbureaus zal hier de voedingsbodem van zijn.

2. Theoretisch kader

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal ik de theoretische achtergrond uiteenzetten door vooral aandacht te besteden aan de ‘human development’ theorie als moderniseringstheorie. Het hoofdstuk zal helderheid verschaffen over het probleem en de concepten die er onderdeel van uitmaken. Doel ervan is de lezer vertrouwd te krijgen met de materie, de begrippen en de aanpak van het onderzoek.

In het theoretisch kader zal de ‘human development’ theorie de bovenhand hebben, daar het een mogelijke verklaring biedt voor het “democratiseringsproces” in de Arabische wereld. Uit de theorie richt ik mij vooral op de eerste twee componenten, die op basis van deze theorie daadwerkelijk te

meten zijn. Omdat de protesten in de Arabische wereld twee duidelijke motieven lijken te hebben, democratie, maar ook economische ontevredenheid, zal tegenover de moderniseringstheorie de theorie van relatieve deprivatie worden geplaatst, die zich richt op het gevoel recht te hebben op meer of als het ware ‘bestolen’ te zijn. Door deze twee benaderingen tegenover elkaar toe te passen probeer ik zoveel mogelijk de lading van de drijfveren achter de Arabische Lente in dit onderzoek te dekken. Tot op heden is onduidelijk welke in meer of mindere mate de gebeurtenissen verklaren en wellicht kan dit onderzoek meer helderheid verschaffen.

Naast de theoretische achtergrond van het probleem wordt de context waar het onderzoek zich op richt besproken. Het betreft immers een onderzoek naar modernisering in een specifiek deel van de wereld; in een omgeving met eigen politieke, culturele en economische eigenschappen. Resultaten zeggen uiteindelijk iets over de ontwikkelingen in deze omgeving.

2.2 ‘Human development’

Moderniseringstheoretici hebben met een zeer roerige twintigste eeuw veel mogelijkheden gekregen nieuwe inzichten te verwerven of bestaande theorieën te testen. Een relatief recente theorie is de ‘human development’ theorie, ontwikkeld door Welzel & Inglehart (2005). Een moderniseringstheorie die sociaaleconomische ontwikkeling, culturele verandering en democratisering integreert onder de algehele noemer van menselijke ontwikkeling, ‘human development’. Sociale verandering wordt in deze zienswijze geïnterpreteerd als een verandering van menselijke ontwikkeling, waarin een humanistische samenleving wordt gecreëerd die gekenmerkt wordt door groeiende nadruk op individuele autonomie en zelfexpressie. Sociaaleconomische ontwikkeling en veranderende culturele waarden zijn hierin onderdelen van het onderliggende thema van de uitbreiding van keuzevrijheid, met democratisering als uiteindelijk gevolg. Dat sociaaleconomische ontwikkeling grote sociale, culturele en politieke verandering teweeg kan brengen is reeds door velen gedemonstreerd. Groei aan hulpbronnen als geld en kennis zorgen volgens Welzel & Inglehart echter ook voor veranderingen op het individuele niveau, waarin naarmate sociaaleconomische ontwikkeling zich voordoet steeds meer nadruk wordt gelegd op uitbreiding van de individuele autonomie, mogelijkheden tot zelfexpressie en keuzevrijheid. Opkomende zelfexpressieve waarden creëren een samenleving van menselijke ontwikkeling waarin mensen centraal staan (Welzel & Inglehart, 2005).

Tabel 1: 'The concept of human development' (Welzel, Inglehart & Klingemann, 2003)

‘Human development’			
	Economische dimensie	Culturele dimensie	Institutionele dimensie
Componenten	Individuele hulpbronnen	Emancipatieve waarden	Vrijheidsrechten
Ontwikkelingsproces	Sociaaleconomische ontwikkeling	Emancipatieve culturele ontwikkeling	Democratisering
Maatschappelijk gebied	Hulpbronnen	Prioriteiten	Regels
Causale richting	Middelen-motievenverband		Motieven-regelsverband
Onderliggend thema	Keuzevrijheid		

Sociaaleconomische ontwikkeling is het eerste component uit de theorie van ‘human development’ en door de grondleggers als cruciaal beschouwd, omdat het de kans op overleving vergroot.

“Its relevance to survival itself places socioeconomic development at the root of the key causal chains in the development of societies” (Welzel & Inglehart, 2005).

Zo zal in samenlevingen waarin schaarste zich voordoet het leven volledig worden ingericht op overleven. Dit heeft een grote impact op het leven van mensen en de keuzes die ze maken. Sociaaleconomische ontwikkeling in de vorm van meer financiële zekerheid heeft als gevolg dat mensen zich minder zorgen hoeven te maken over hun bestaanszekerheid. Daarnaast veronderstelt de theorie dat sociaaleconomische ontwikkeling nog een aantal processen tot gevolg heeft, waaronder verstedelijking en beroepsdifferentiatie. Deze processen zorgen ervoor dat mensen zich losmaken van traditionele gesloten groepen. Naast emancipatie uit de binnenste kringen, waar het gezin onder wordt verstaan, vindt secundaire socialisatie plaats. Dit zijn de contacten die mensen aangaan op het werk, op school of bij een vereniging. De samenleving wordt als het ware sociaal complexer, doordat er meervoudige sociale verbanden ontstaan. Individuele hulpbronnen als kennis en inkomen breiden zich door sociaaleconomische ontwikkeling uit en bieden mensen de mogelijkheid individuele autonome keuzes te maken uit de beschikbare middelen (Welzel, Inglehart & Klingemann, 2003). Autonomie is in die zin niets anders dan de mogelijkheid het leven naar eigen keuze in te delen. Sociaaleconomische ontwikkeling verkleint materiële beperkingen van mensen en vergroot de bestaanszekerheid (Welzel & Inglehart, 2005).

Dit lijkt tegenstrijdig te klinken met een beeld dat in de media wordt geschetst van de protesten in de Arabische wereld. Inflatie, hoge werkloosheid en hoge prijzen worden als aanleiding genoemd door verschillende bronnen. Dit zijn kenmerken van een bestaansonzekere samenleving, waarin een inkomen niet gegarandeerd is en het leven strategisch wordt ingericht om te kunnen overleven. Desondanks waren de protesten naast het uiten van ongenoegen ook prodemocratisch van aard, waarin het dictatoriale regime werd gesommeerd af te treden en de burger een democratisch gekozen bestuur eiste, wat veronderstelt dat prodemocratische waarden leven onder de bevolking.

Welzel & Inglehart benoemen in de uiteenzetting van de theorie specifiek de postindustriële samenleving als de samenleving waar de ‘human development’ theorie voor opgaat. Arabische landen maken, hoewel ze niet te typeren zijn postindustriële, echter wel deel uit van hun onderzoek. De vraag is in hoeverre deze benadering ook geldt voor een meer agrarische of een industriële samenleving. Zo zijn de landen uit dit onderzoek immers grotendeels te typeren, wellicht op uitzondering van Jordanië en Egypte die zich al meer manifesteren als een servicegeoriënteerde samenleving.

Het tweede component van het model van ‘human development’ is emancipatieve culturele waarden en de ontwikkeling ervan. De theorie veronderstelt dat deze emancipatieve culturele waarden een gevolg zijn van sociaaleconomische ontwikkeling. Met emancipatie wordt bedoeld op het streven naar een volwaardige plaats in de samenleving waarin gelijkwaardigheid, gerechtigheid en gelijke rechten belangrijke waarden zijn. Door sociaaleconomische ontwikkeling hoeven mensen zich minder zorgen te maken om bestaanszekerheid en kunnen hulpbronnen als inkomen, kennis en vaardigheden naar eigen inzicht worden ingedeeld. Een afname aan economische en sociale beperkingen zorgt voor een shift van doelen gericht op overleven naar doelen gericht op zelfexpressie (Welzel & Inglehart, 2005).

“Fading constraints on human autonomy tend to reshape people’s value orientation in ways that have been described in various terms, such as the emergence of ‘civic cultural’ values, ‘individual modernity’, ‘postmaterialistic values’, ‘liberal values’, ‘anthropocentric values’ and ‘self expression values’.” (Welzel et al., 2003).

Zelfexpressieve waarden kunnen zich volgens Welzel & Inglehart niet ontfouwen als sprake zou zijn van sociale en economische beperkingen. Hiermee beargumenteren ze dat keuzevrijheid door sociaaleconomische ontwikkeling niet alleen een gevolg is van meer beschikbare hulpbronnen, maar voor een geheel andere mindset van mensen zorgt, wat leidt tot nieuwe doelen en motivaties. Overlevingswaarden veranderen in zelfexpressieve waarden als sociale tolerantie, publieke uitingen en een verlangen naar vrijheid. (Welzel et al., 2003).

Uit eerder onderzoek blijkt dat zelfexpressieve waarden sterk samen hangen met individualisering en liberale waarden. Allen kennen een link met menselijke ontwikkeling en verdwijnende beperkingen van de keuzevrijheid van mensen. Een sterke mate van individualisering gaat samen met een sterke aanwezigheid van zelfexpressieve waarden. Gelijkwaardigheid van man en vrouw en tolerantie van homoseksuelen, buitenlanders en andere minderheden zijn kenmerken van een geïndividualiseerde samenleving waarin zelfexpressieve waarden een belangrijke rol spelen (Welzel & Inglehart, 2005). Dit zou impliceren dat de aanwezigheid van zelfexpressieve waarden in dit onderzoek de mogelijke verklaring is van de aanwezigheid van liberale waarden en het eisen van een einde van het autoritaire regime. De hamvraag is hoe breed dergelijke waarden worden gedragen in de gehele samenleving of dat het slechts een fractie van de bevolking betreft. Wellicht is dit voor het omverwerpen van een regime nog voldoende, voor het creëren van een duurzame en effectieve democratie zullen breed gedragen prodemocratische drijfveren essentieel zijn.

Democratisering is het derde component en het eindstadium uit de 'human development' theorie en ook hier wordt de link gemaakt met emancipatie en keuzevrijheid. Emancipatie is immers het afdwingen van een volwaardige plaats in de samenleving, vrij van onderdrukking, vrij van censuur. Democratisering wordt door Welzel & Inglehart gemeten door middel van de aanwezigheid van democratische instellingen, omdat dat een gevolg zou zijn van de inzet van hulpbronnen om vrijheid in de toekomst te kunnen blijven garanderen. Tevens is vastgesteld dat zelfexpressieve waarden sterk samenhangen met sociaaleconomische ontwikkeling en de aanwezigheid van democratische instellingen in een samenleving (Welzel & Inglehart, 2005). Het volgende citaat benadrukt nog eens dat een geworteld streven naar democratie essentieel is voor het functioneren ervan.

“Effective democracy in this sense means the extent to which formally institutionalized civil and political rights are effective in actual practice – that is respected in the elites’ use of state power” (Welzel & Inglehart, 2005).

Keuzevrijheid is het onderliggende thema en de kern van de theorie van 'human development' en kent een link met alle centrale componenten uit de theorie. Ontwikkeling van mensen wordt getypeerd als een proces van de uitbreiding van vrijheid die mensen genieten, of wellicht juist het wegnemen van 'onvrijheid'. Uitbreiding van vrijheid als de aanwezigheid van beschikbare hulpbronnen, de mogelijkheid tot het maken van autonome keuzes en de aanwezigheid van politieke vrijheid en het wegnemen van onvrijheid als armoede en tirannie (Sen, 1999).

De eerste van de twee koppelingen wordt gemaakt tussen middelen en motieven, sociaaleconomische ontwikkeling en emancipatieve culturele verandering. De koppeling veronderstelt dat naarmate sociaaleconomische ontwikkeling zich voordoet, culturele waarden die een samenleving kenmerkt wijzigen. Culturele waarden zijn daarnaast gekoppeld met democratisering. Het streven naar vrijheid als onderdeel van culturele waarden in een samenleving heeft als gevolg dat hulpbronnen worden ingezet om vrijheidsrechten in de toekomst te kunnen blijven garanderen door middel van het institutionaliseren van democratische waarden (Welzel et al., 2003).

2.3 Vrijheidsaspiraties op samenlevingsniveau

Vrijwel geen theorie stelt het belang van de houding van de massa aan de orde, in tegenstelling tot de rol van economische ontwikkeling, de rol van de elite of de positie in de wereldeconomie.

“People do not seem to matter in democratization research” (Welzel & Inglehart, 2005).

Welzel & Inglehart geven aan met de 'human development' theorie het belang van de massa wel te erkennen en postuleren daarnaast dat emancipatieve waarden op grote schaal aanwezig dienen te zijn om een effectieve democratie te kunnen bewerkstelligen. Ze zetten de rol van de massa als het ware tegenover de rol van de elite, waarbij met 'massa' moet worden gedacht aan massale demonstraties, maar ook aan deelname aan petitieacties, speeches en andere vormen van publieke betrokkenheid. Democratisering vindt in tegenstelling tot wat elitetheoretici beweren volgens Welzel & Inglehart altijd plaats door collectieve actie, bijvoorbeeld door massademonstraties of vrijheidscampagnes (Welzel & Inglehart, 2005). Dit artikel benadert het dilemma van de Arabische Lente tot dichtbij.

Massademonstraties en vrijheidscampagnes zijn aan de orde geweest, maar in hoeverre werden deze ondersteund door de massa?

Dit geeft de essentie weer van de koppeling tussen motieven en het ontstaan van democratische instellingen. De ‘human development’ theorie betoogt dat zelfexpressieve waarden tendensen zijn die de nadruk leggen op civiele en politieke vrijheden. Bij substantiële aanwezigheid in een samenleving zouden zij debet zijn aan een effectieve democratie waarin mensen actief participeren. Het volgende citaat maakt het duidelijk een emancipatief proces waarin mensen streven naar een volwaardige plaats in de samenleving.

“I argue that mass liberty aspirations reflect these emancipative forces, widening the recruitment-pool of pro-democratic actors and the basis of their mass support” (Welzel, 2006).

Wat opgemerkt moet worden is dat in tegenstelling tot samengestelde cijfers van zelfexpressieve waarden democratie en democratisering een kenmerk op systeemniveau is en dus niet kan worden uitgesplitst tot individueel niveau. Het is de samenleving die democratisert, niet het individu. De bestuursvorm van een samenleving is een product van de samenleving en haar waarden (Welzel & Inglehart, 2005). Overtuiging van de massa is volgens Welzel & Inglehart cruciaal voor een staat om te democratiseren en om te bepalen of een regime standhoudt of omver wordt geworpen. Daarin benadrukt de theorie dat het essentieel is dat mensen oprecht geloven in democratische waarden en dit niet doen om oppervlakkige redenen, de voorkeur geven aan democratie omdat het sociaal gewenst is, of instrumentele redenen, democratische waarden nastreven om dezelfde rijkdom als het westen te willen bereiken. Als mensen, en de massa, oprecht geloven in democratie om haar waarden van tolerantie, gelijkheid en empowerment dan zijn ze gemotiveerder om deze waarden actief na te streven. Prodemocratische druk vanuit de samenleving ontstaat niet zomaar omdat een deel van die samenleving die waarden prefereert boven andere, maar omdat mensen gemotiveerder zijn actief hulpbronnen in te zetten om deze waarden na te streven en uiteindelijk te realiseren. (Haerpfer, Bernhagen, Inglehart & Welzel, 2009).

Als gezegd impliceert de theorie dat regimelegitimering van de massa een belangrijke rol speelt in het democratiseringsproces. Hieruit valt reeds af te leiden dat een dictatuur niet per definitie illegitiem is en dat het alleen kan bestaan doordat het de bevolking onderdrukt. Als emancipatieve waarden niet of nauwelijks aanwezig zijn geven mensen prioriteit aan een sterke leider boven politieke participatie. Dit betekent dat zelfs ontevreden mensen in een dictatuur mogelijk die voorkeur houden, ook al zijn ze niet tevreden over het functionerende regime. Socio-economische omstandigheden spelen hierin een belangrijke rol. Ontwikkeling van deze omstandigheden in een samenleving vergroot volgens het model van ‘human development’ de kans op voorkeur voor emancipatieve en zelfexpressieve waarden, waarin het regime de neiging heeft haar legitimiteit te verliezen (Haerpfer et al., 2009).

Zoals gezegd speelt de houding van de massa een zeer belangrijke rol in het proces van democratisering. Hiermee wordt tevens het problematische karakter van de Arabische Lente geraakt. Het Tahrir-plein in Cairo werd bijvoorbeeld in januari 2011 belegerd door tweehonderdduizend Egyptenaren. Dit is slechts een fractie van de bevolking van Egypte, wat tevens geldt voor protesten in andere Arabische landen. In Cairo wonen twintig miljoen Egyptenaren, en over heel Egypte tachtig miljoen. Denken zij er net zo over als de mensen op het plein in het centrum van de hoofdstad? Deze wordt over het algemeen geschetst als de hoogopgeleide moderne jongere – uit de zogenaamde ‘Facebookgeneratie’ – die onvrede uit over de werkloosheid en repressie en democratische waarden nastreeft. (The National, 2011). De vraag is hoe breed deze prioriteiten worden gedragen in de samenleving.

2.4 Culturele waarden

De ‘human development’ theorie veronderstelt dat veranderende culturele waarden aanzet hebben gegeven tot het uitbreken van prodemocratische protesten. Culturele waarden die zouden verschuiven van de nadruk op overleven naar de nadruk op zelfexpressie en zelfontplooiing, waarin tolerantie, gelijkheid en burgerlijke participatie. Deze waarden zijn ooit door Inglehart zelf gedoopt als zogenaamde postmaterialistische waarden.

Na grootschalig longitudinaal onderzoek heeft Inglehart (1999) geconcludeerd dat er een intergenerationele verschuiving van materialistische waarden naar postmaterialistische waarden heeft plaatsgevonden. Inglehart (1999) verbindt daar twee hypothesen aan: de schaarste en de socialisatie hypothese. Met de schaarste hypothese wordt verondersteld dat iedereen vrijheid en autonomie nastreeft, maar dat iedereen ten eerste het grootste belang hecht aan de belangrijkste behoeften. Dat zijn in eerste instantie overlevingsbehoeften als voedsel, water en onderdak. Dit sluit aan bij de 'human development' theorie in die zin dat het ook betoogt dat sociaaleconomische ontwikkeling invloed heeft op de prioriteiten die mensen stellen. Ook de Piramide van Maslow onderschrijft deze bewering door waardering en erkenning te typeren als minder fundamenteel dan lichamelijke behoeften (Maslow, 1943).

Inglehart betoogt verder dat onder omstandigheden waarin men zich geen zorgen hoeft te maken over economische hulpbronnen men eerder geneigd is postmaterialistische waarden na te streven. De socialisatie hypothese zou betekenen dat deze veranderingen niet onmiddellijk plaatsvinden, maar dat deze vooral veranderen op intergenerationeel niveau, tussen verschillende generaties. Zo is een groot deel van de huidige westerse bevolking opgegroeid na de Tweede Wereldoorlog waarin honger en economische onzekerheid geen rol hebben gespeeld. Dit zou er toe hebben geleid dat zelfexpressie, waardering en intellectuele voldoening prominenter aanwezig zijn in de prioriteiten van mensen (Inglehart, 1999).

Inglehart (1997) maakt een onderscheid tussen overlevingswaarden en zelfexpressieve waarden, welke tegenovergestelde karakteristieken hebben. Een voorbeeld van karakteristieken van zelfexpressieve waarden is het hechten van waarde aan een samenleving waarin mensen hoge prioriteit geven aan tolerantie van diversiteit en participatie in besluitvormingsprocessen. Mensen die zelfexpressieve waarden nastreven zijn voor gelijke rechten voor man en vrouw, zijn tolerant ten opzichte van homoseksualiteit en vinden het hebben van een leuke baan belangrijker dan het hebben van een baan die financieel veel oplevert. De karakteristieken van waarden die zich vooral richten op het overleven zijn tegenovergesteld ten opzichte van zelfexpressieve waarden. De man heeft over het algemeen meer rechten dan de vrouw, tolerantie en creativiteit spelen geen rol in de opvoeding en mensen zullen niet of nauwelijks participeren in besluitvormingsprocessen (Inglehart, 1997).

Tabel 2: 'The Four-Item Materialist/Postmaterialist Values Index' (Inglehart, 1999)

If you had to choose among the following things, which are the two that seem the most desirable to you?

- Maintaining order in the nation
- Giving people more say in important political decisions
- Fighting rising prices
- Protecting freedom of speech

Het onderzoeksproject 'World Values Survey' doet al sinds 1981 grootschalig onderzoek naar welke waarden de voorkeur krijgen onder mensen. Door een netwerk op te bouwen van wetenschappers beslaan ze negentig procent van de wereldbevolking. Inglehart heeft een belangrijke rol gespeeld in de verspreiding van het project over de wereld en staat tegenwoordig aan het hoofd ervan. Postmaterialisme is in de survey opgenomen door de respondent een rangschikking van vier items te laten maken. De volgorde van de vier items bepalen in welke mate postmaterialistische waarden door de respondent worden gesteund. Deze waarden zullen in het volgende hoofdstuk nader worden bekeken.

2.5 'Relatieve deprivatie'

Tot dusver veronderstel ik dat veranderende culturele waarden een belangrijke rol hebben gespeeld in de aanzet tot protesten en opstanden in de Arabische landen ten tijde van de revolutiegolf van de Arabische Lente. De beschreven theorie is hier tot nu toe nog volledig op gericht. Het perspectief van 'human development' veronderstelt dat prodemocratische protesten een gevolg zijn van emancipatieve culturele waarden die op hun beurt kenmerk van de samenleving zijn geworden door sociaaleconomische ontwikkeling.

Een andere theorie die waardeverandering met opstand en protesten in verband brengt is die van de 'relatieve deprivatie', waarin deprivatie niets minder betekent dan ontevredenheid. Relatieve deprivatie is gedefinieerd als de discrepantie tussen *verwachtingen* van waarden en de *ervaarde*

waarden in de samenleving. Deze waarden betreffen de gewenste gebeurtenissen, hulpbronnen en omstandigheden die mensen nastreven. In psychologische termen zijn dit de waarden die mensen als doelen van menselijke motivatie proberen te bereiken (Gurr, 1971).

De verwachtingen van waarden zijn volgens Gurr de hulpbronnen en de omstandigheden waarvan mensen denken in de toekomst de beschikking over te hebben en die hen bepaalde mogelijkheden biedt. Deze waardeverwachtingen hebben betrekking op zowel het heden als de toekomst. Mensen verwachten te behouden wat ze op dit moment hebben, maar ze hebben ook een beeld van waar ze beschikking over willen hebben in de toekomst. Het gevoel van gerechtigd aanspraak kunnen maken op bepaalde omstandigheden is gebaseerd op de omstandigheden die voorouders hadden en die de persoon zelf in zijn leven heeft gehad. Ook de positie ten opzichte van anderen speelt een rol in het vormen van verwachtingen van omstandigheden (Gurr, 1971). Deze indicatoren kunnen volgens Gurr een verklarende kracht hebben ten opzichte van het potentieel collectief geweld. De mate waarin relatieve deprivatie, relatieve ontevredenheid, aanwezig is bepaalt de potentiële mogelijkheid dat collectief geweld ontstaat. Als het potentieel van *politiek* geweld sterk aanwezig is doordat het potentieel van *collectief* geweld sterk aanwezig is en politiek geweld daarnaast ook gerechtvaardigd wordt binnen de samenleving is er de mogelijkheid dat politiek geweld uitbreekt (Gurr, 1971).

De opstanden in de Arabische wereld waren duidelijk politiek van aard, laat daar geen misverstand over bestaan. Onvrede werd geuit en een hoop frustratie en agressie kwam daarbij naar buiten. Er valt heel goed aan te nemen dat de bevolking in de Arabische wereld ontevreden is over de manier waarop rijkdom is verdeeld. Stuk voor stuk zijn het landen met een schat aan grondstoffen in het bezit, waarvan de elite profiteert, terwijl grote groepen mensen onder de armoedegrens leven. Gurr (1971) haalt in zijn boek tevens de legitimiteit van het gezag aan en stelt daarbij dat de kans op politiek geweld groter is wanneer het regime als illegitiem wordt beschouwd. Een absolute monarchie, parlementaire monarchie of een seculiere dictatuur zullen in verschillende mate als legitiem worden beschouwd.

2.6 Conclusie

Aan de hand van bovenstaande beschreven theorieën en concepten wil ik meer duidelijkheid krijgen over de drijfveren achter de protesten in de Arabische wereld. De theorieën impliceren een aantal verwachtingen die ik hier zal beschrijven. Daarbij zal kort worden uiteengezet hoe de theorie wordt gebruikt om het onderzoeksdoel te verwezenlijken.

In de 'human development' theorie nemen culturele waarden een centrale rol in. De kern van 'human development' bestaat uit het uitbreiden van autonomie, de mogelijkheid het leven naar eigen inzicht in te delen vrij van extern bestuur. Vanzelfsprekend zal ik onderzoek doen naar de sociaaleconomische ontwikkeling van de betreffende landen. De theorie biedt hier een kader voor doordat het sociaaleconomische ontwikkeling voorziet van een specifiek aantal indicatoren die specifiek geldig zijn binnen dit model. Dit geldt ook voor het concept van emancipatieve culturele waarden, waarin zelfexpressie en democratische waarden een belangrijke rol spelen. De theorie draagt indicatoren van het concept van emancipatieve culturele waarden aan, wat de operationalisering vergemakkelijkt. Relatieve deprivatie zal tevens gemeten worden, echter op kleinere schaal dan de ontwikkeling van culturele waarden.

De 'human development' theorie impliceert een verklaring te bieden voor het democratiseringsproces, wat in het geval van de Arabische Lente, de protesten in de Arabische wereld, de duur en intensiteit van protesten betreft. Emancipatieve culturele waarden liggen aan de basis van het democratiseringsproces en het model veronderstelt dat deze samenhangen met de protesten. Sociaaleconomische ontwikkeling is dit model aanjager van veranderende emancipatieve culturele waarden en verondersteld wordt dat deze twee componenten tevens samenhangen. Een verband tussen sociaaleconomische ontwikkeling, emancipatieve culturele waarden en democratisering mag dus worden verwacht. Door de complexiteit en ambiguïteit van het probleem is het echter ook mogelijk dat het model niet opgaat, bijvoorbeeld doordat de protesten over het algemeen helemaal niet prodemocratisch waren, maar slechts een uiting van onvrede, doordat mensen het gevoel hebben hulpbronnen te worden onthouden. Het gevoel recht te hebben op meer zou in dat geval de oorzaak van de uitbraak van protesten tegen het bewind zijn.

3. Methodologie

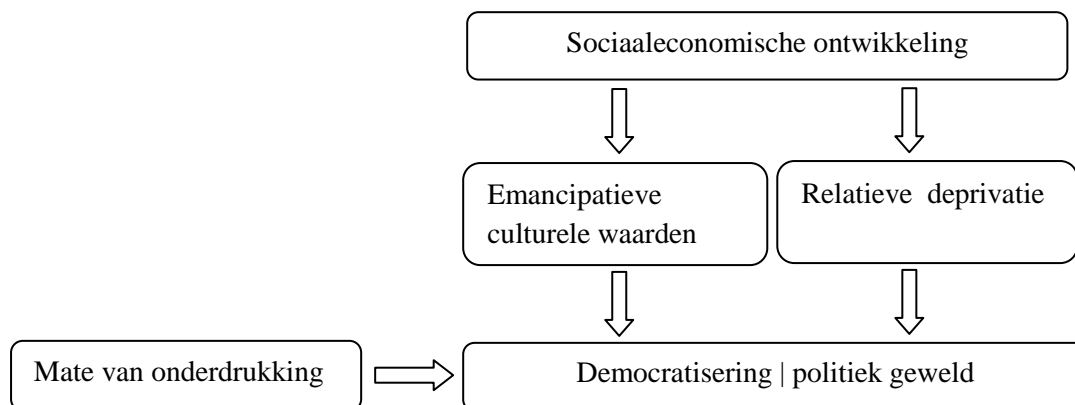
3.1 Inleiding

De theorie impliceert een verband tussen concepten en een mogelijke verklaring voor het uitbreken van protesten in de Arabische wereld. De concepten zijn echter zeer verschillend van aard en dienen daarom zorgvuldig te worden gedefinieerd en geoperationaliseerd om de essentie van het concept in het licht van het theoretisch model zo dicht mogelijk te naderen. Dit hoofdstuk maakt naast de operationalisering van de concepten, de methode van deze studie tevens inzichtelijk hoe de deelvragen zullen worden beantwoord.

In de eerstvolgende paragraaf zal het onderzoeksmodel worden beschreven. Tevens wordt aandacht geschonken aan de geselecteerde eenheden van analyse, de Arabische landen. De concepten die centraal staan in het onderzoek worden in de derde paragraaf gedefinieerd en geoperationaliseerd, waaruit duidelijk wordt hoe ze worden gemeten. Welke methoden van analyse worden ingezet om tot een conclusie te kunnen komen staat beschreven in de vierde paragraaf.

3.2 Onderzoeksontwerp en eenheden van analyse

Dit onderzoek is er een van verklarende aard en betreft een combinatie van een cross-sectioneel en een longitudinaal onderzoek. Het onderzoeksmodel kent door het problematische karakter van de casus twee onderdelen. In eerste instantie voorspelt de theorie een verband tussen sociaaleconomische ontwikkeling, emancipatieve culturele waarden en democratisering. Ontwikkeling van onderwijs, inkomen en vaardigheden met een voorkeur voor andere individuele waarden als gevolg, die mogelijk een roep om civiele en politieke vrijheid en democratie verklaren. Daar staan protesten door relatieve deprivatie tegenover, die niets met prodemocratische aspiraties te maken hebben, maar slechts een uiting van frustratie zijn omdat mensen vinden dat ze recht hebben op meer. Tevens speelt de aanwezige vrijheid voorafgaand aan de gebeurtenissen een rol, waarin protesten mogelijk heviger zijn in een repressievere samenleving. Dit creëert het volgende model:

Figuur 1: Onderzoeksontwerp

De theorie en het onderzoeksmodel neigen een te gesimplificeerd van de materie te geven. Naar aanleiding van de eenheden van analyse, de Arabische landen, zou ik graag de complexiteit van het onderzoek benadrukken. Bij de selectie van de landen was ik afhankelijk van de verzamelde data door het World Values Survey. Ondanks dat het project niet in alle landen wordt uitgevoerd, biedt het genoeg diversiteit om tot bruikbare conclusies te komen. De laatste twee 'golven' van surveyonderzoek door het instituut betreffen verzamelde data uit 2000 en 2005, waarin vijf van de acht landen in beide edities zijn meegenomen. Het onderzoek richt zich op de landen Nigeria, Saoedi-Arabië, Egypte, Jordanië, Marokko, Algerije, Iran en Irak, waarin van Saoedi-Arabië, Nigeria en Algerije slechts één moment van dataverzameling beschikbaar is.

Ieder land heeft een eigen geschiedenis en eigen natuurlijk en sociale eigenschappen. Bevolkingssamenstelling, etnische diversiteit, politieke inrichting, cultuur en economie zijn daar onderdelen van en spelen onverhoopt een rol in de ontwikkelingen van de afgelopen periode. Ondanks

dat ze sterk met elkaar verbonden zijn heeft de revolutie in ieder land een eigen karakter en een eigen verhaal gekregen. Ieder regime kende haar eigen achtergrond, leidde een eigen bewind en reageerde anders op de protesten van de bevolking, maar allemaal met eenzelfde doel: machtsbehoud. De protesterende menigte bleek volhardend en gaf niet op tot de eis van aftreden werd ingewilligd, ook al gingen daar maandenlange gevechten aan vooraf. Over het algemeen wordt de menigte getypeerd als de seculiere goed opgeleide middenklasse die zich verzet tegen het autoritaire systeem (Mulderig, 2011). Is dit overal ook daadwerkelijk het geval? Wat ook niet moet worden vergeten is dat protesten in de Arabische wereld niet nieuw zijn. In Egypte wordt al jarenlang geprotesteerd tegen het regime van Mubarak en ook in Tunesië zijn protesten en demonstraties niet onbekend. Bij de presidentsverkiezingen in Iran braken de hevigste rellen uit in dertig jaar, omdat de gang van zaken rondom de verkiezingen niet werd vertrouwd (BBC, 2009).

3.3 Concepten en operationalisering

Sociaaleconomische ontwikkeling is het eerste belangrijke concept uit het onderzoek, waarin wordt verondersteld emancipatieve culturele waarden tot gevolg te hebben. Sociaaleconomische ontwikkeling is het proces van sociale en economische ontwikkeling in een samenleving en wordt doorgaans gemeten op verschillende manieren, waarvan het bruto binnenlands product, de gemiddelde levensverwachting of de geletterdheid van een samenleving voorbeelden zijn. Sociaaleconomische ontwikkeling heeft in de ‘human development’ theorie een specifieke rol, waarin het zich richt op de individuele hulpbronnen waarover men de beschikking heeft. Ook sociale complexiteit is een belangrijke indicator van sociaaleconomische ontwikkeling, wat het bruto binnenlands product als operationalisering doet afvallen. Welzel, Ingelhart & Klingemann (2003) definiëren sociaaleconomische ontwikkeling als volgt:

“Socioeconomic development includes a bundle of processes (e.g., urbanization, social mobilization and occupational differentiation) that increase social complexity and multiply social transactions between human beings (Bendix 1974; Durkheim 1988; Simmel 1984; Blau 1994). These tendencies help to emancipate people from closed in-group discipline, to weaken vertical authority relations and to strengthen horizontal bargaining relations, giving people greater autonomy over their resources” (Welzel et al., 2003).

Sociale complexiteit en sociale interacties zijn dus belangrijke indicatoren van sociaaleconomische ontwikkeling. De ‘Index of Power Resources’ van Vanhanen (1997) betreft een onderzoek naar sociaaleconomische ontwikkeling, waarvoor acht indicatoren zijn gebruikt, waarin de laatste de ‘Index of Power Resources’ (IPR) betreft. Het primaire doel van het onderzoek is het in kaart brengen in welke mate hulpbronnen zijn verdeeld in de samenleving. Met deze operationalisering van sociaaleconomische ontwikkeling wordt de sociale complexiteit van een samenleving meegenomen.

Emancipatieve culturele waarden is het tweede concept uit het onderzoeksmodel. De theorie betoogt dat sociaaleconomische ontwikkeling en een groei aan zelfbeschikking over individuele hulpmiddelen een verandering in prioriteiten bewerkstelligt. Mensen gaan meer streven naar zelfexpressie, democratie en vrijheid.

“When growing individual resources widen the scope of possible human activities, the strive for self-realization, autonomy and emancipation finds greater leverage, strengthening people’s desire to have free choice and control over their lives” (Welzel et al., 2003).

Door een verruiming van keuzemogelijkheden maken mensen zich niet meer druk om existentie, maar proberen ze juist het individuele potentieel zo goed en volledig mogelijk te benutten. Overlevingswaarden maken plaats voor zelfexpressieve waarden.

Ingelhart & Baker (2000) zetten deze twee typologieën tegenover elkaar en definiëren ze als volgt:

“The survival/self-expression dimension taps a syndrome of trust, tolerance, subjective well-being, political activism, and self-expression that emerges in postindustrial societies with high levels of security”.

Vertrouwen, tolerantie, geluk, politiek activisme en zelfexpressie zijn in deze definitie de indicatoren van emancipatieve culturele waarden in een dimensie waarin overleven tegenover zelfexpressie staat. In de definitie wordt de postindustriële samenleving gekenmerkt als de staat van een samenleving waarin een dergelijke verandering zich kan voordoen. De landen in mijn onderzoek zijn geen postindustriële samenlevingen. De prodemocratische aard en geluiden van de protesten sluiten echter wel aan op de definitie en daarom kies ik er voor deze te hanteren.

Emancipatieve culturele waarden operationaliseer ik door vijf indicatoren te gebruiken: vertrouwen, tolerantie, geluk, politiek activisme en zelfexpressie. De indicator van zelfexpressie wordt gemeten door de eerder genoemde materialisme/post-materialisme schaal te gebruiken van Inglehart (1999). Deze is opgenomen in de World Value Survey. Om de andere vier indicatoren te meten gebruik ik vier onderdelen van deze survey.

Tabel 3: Operationalisering 'emancipatieve culturele waarden'

Zelfexpressie	Materialisme/Post-materialisme index 1. Maintaining order in the nation 2. Giving people more say in important political decisions 3. Fighting rising prices 4. Protecting freedom of speech
Geluk	V10. Taking all things together, would you say you are (<i>read out and code one answer</i>): 1. Very happy 2. Rather happy 3. Not very happy 4. Not at all happy
Tolerantie	Please tell me for each of the following actions whether you think it can always be justified, never be justified, or something in between, using this card. (<i>Read out and code one answer for each statement</i>): V203. Homosexuality 1 – 10
Politiek activisme	Now I'd like you to look at this card. I'm going to read out some forms of political action that people can take, and I'd like you to tell me, for each one, whether you have done any of these things, whether you might do it or would never under any circumstances do it (<i>read out and code one answer for each action</i>): V85. Signing a petition 1. Would never do 2. Might do 3. Have done
Vertrouwen	V24. Generally speaking, would you say that most people can be trusted or that you need to be very careful in dealing with people? (<i>Code one answer</i>): 1. Most people can be trusted. 2. Need to be very careful.

De laatste component van de 'human development' theorie is democratisering. Democratisering die ten tijde van de Arabische Lente de vorm had van protesten en prodemocratische demonstraties. Dit is duidelijk een andere indicator dan die uit het theoretisch model, waar democratisering wordt gemeten door de aanwezigheid van democratische instellingen. Dit component van het model heb ik in de theorie minder uitvoerig behandeld dan de eerste twee componenten om de reden dat de gevolgen van de revolutie met betrekking tot democratische instellingen nog niet meetbaar zijn. De revolutie is nog in volle gang en pas over een aantal jaar kan er met beter zicht worden teruggekeken. De aard, duur en intensiteit van protesten dienen als indicator voor het component van democratisering in dit onderzoek. Het betreft echter een problematische indicator, omdat de weerstand vanuit het regime van invloed is op de aard, duur en intensiteit van protesten. De vraag is alleen hoe die invloed precies doorwerkt op de protesten. Worden ze heviger naarmate er meer weerstand wordt geboden?

De mate van weerstand neem ik daarom evenzeer mee in het onderzoek en operationaliseer ik door de mate van vrijheid voorafgaand aan de protesten door te trekken naar de gebeurtenissen van de Arabische Lente. Hoe een regime reageert op protesten is een product van hoe het regime zich in de tijd ervoor heeft opgesteld. In hoeverre vrijheid werd geboden voorafgaand aan de protesten is een

goede indicator in hoeverre het regime weerstand heeft geboden, de protesten heeft neergeslagen of juist heeft toegelaten ten tijde van de Arabische Lente. De mate van politieke en civiele vrijheid wordt gemeten door het Freedom House, een onafhankelijke Amerikaanse NGO die onderzoek doet naar de mate van vrijheid in een samenleving. Jaarlijks krijgt ieder land een rating voor de civiele en de politieke vrijheid die het kenmerkt. Deze ‘Freedom Rating’ zal de operationalisering zijn van de mate van vrijheid voorafgaand en de mate van weerstand ten tijde van de Arabische Lente (Freedom House, 2010).

Een valide meting van de protesten lijkt de lastigste van de concepten te zijn. Het uiteindelijk doel is de intensiteit van de protesten in de verschillende samenlevingen in kaart te brengen. Kenmerken, deelname en duur van de protesten zullen hiervoor voldoende indicatoren zijn. Ik zal me hiervoor vooral beroepen op persberichten waarin het protest beschreven wordt en een schatting van het aantal deelnemers wordt gemaakt. Het aantal mensen dat deelneemt dient echter te worden afgezet tegen de gehele populatie in een samenleving, omdat er sprake is van grote verschillen in populatieaantallen. Kenmerken zullen uiteenlopen van demonstraties en stakingen tot zelfverbrandingen en rellen; verschillen in intensiteit. De duur van protesten hangt sterk af van de reactie van de autoriteiten. Worden de eisen van de opstandelingen door het regime ingewilligd of houden ze juist voet bij stuk? Daarbij speelt de regionale achtergrond van het toneel een essentiële rol.

Relatieve deprivatie is de verklaringstheorie van Gurr die politiek geweld zou verklaren doordat ontevredenheid onder de bevolking heerst en neemt daarbij prodemocratische waarden niet mee. Gurr (1971) definieert politiek geweld in zijn theorie van ‘relatieve deprivatie als volgt:

“..political violence refers to all collective attacks within a political community against the political regime, its actors – including competing political groups as well as incumbents – or its policies.”

Hij stelt daarbij dat in een systematische analyse rekening moet worden gehouden met de destructiviteit (intensiteit) en de lengte (duur) van van politiek geweld. Ook al zijn demonstraties niet per se politiek geweld, gebaseerd op deze theorie wil ik de protesten meten aan de hand van hun intensiteit en duur. Intensiteit zal daarbij bestaan uit het aantal doden en gewonden naar aanleiding van de protesten en de duur ervan.

Relatieve deprivatie is de verklarende variabele tegenover het model van ‘human development’ dat ontevredenheid door het gevoel bestolen te zijn als verklaring van politiek geweld ziet. Het is tevens het laatste te operationaliseren concept uit het onderzoeksmodel. Democratische waarden zijn hierin niet van toepassing. Ik heb gekozen voor relatieve deprivatie als mogelijke oorzaak tegenover het model van ‘human development’, omdat ontevredenheid over werkloosheid, prijsstijgingen en inflatie ook onderdeel uitmaakten de van mogelijke drijfveren achter de protesten. Ik operationaliseer relatieve deprivatie door middel van twee vragen uit de World Values Survey die (on)tevredenheid meten. De eerste vraag richt zich op tevredenheid in het algemeen op individueel niveau. De tweede vraag richt zich op de economische situatie van het huishouden.

Tabel 4: Operationalisering 'relatieve deprivatie'

Tevredenheid	V23. All things considered, how satisfied are you with your life as a whole these days? Using this card on which 1 means you are “completely dissatisfied” and 10 means you are “completely satisfied” where would you put your satisfaction with your life as a whole? (<i>Code one number</i>):
Economische tevredenheid	V59. How satisfied are you with the financial situation of your household? Using this card on which 1 means you are “completely dissatisfied” and 10 means you are “completely satisfied” where would you put your satisfaction with your financial situation of your household as a whole? (<i>Code one number</i>):

3.4 Data en methode van analyse

In het onderzoek maak ik gebruik van bestaande data vanuit verschillende databronnen. De gegevens die de sociaaleconomische situatie van de eenheden van analyse beschrijven zijn afkomstig van het Finnish Social Science Data Archive en is afkomstig uit 2007. De 'Index of Power Resources' (Vanhanen, 1997) is gebaseerd op verschillende bronnen en vrij te gebruiken.

De World Values Survey doet onderzoek naar waarden sinds 1981. Voor dit onderzoek zal ik resultaten van surveyonderzoek uit de edities van 2000 en 2005 gebruiken. De tijdsvolgorde met betrekking tot het model van 'human development' lijkt hiermee in het geding te komen, omdat de data die wordt gebruikt om de sociaaleconomische status te meten volgt op de data die ik gebruik om culturele waarden te meten. Dit is echter de enige mogelijkheid de twee concepten met elkaar te vergelijken en samenhang te onderzoeken, doordat geen andere data beschikbaar is. Het verschil van twee jaar zal ik op de koop toe nemen en er bij benadering vanuit gaan dat enorm grote verschillen op sociaaleconomisch niveau of op cultureel niveau zich niet hebben voorgedaan in de betreffende tijdspanne. De gegevens van het World Values Survey zijn vrij voor onderzoek te gebruiken en worden in een SPSS bestand verstrekt. Ook de data waarmee ik 'relatieve deprivatie' meet is afkomstig van het World Values Survey.

Om de vrijheid en weerstand tijdens protesten te meten gebruik ik de waardering van het Freedom House ten aanzien van civiele en politieke vrijheid in de samenlevingen van geselecteerde landen. Het Freedom House brengt voor ieder jaar en voor ieder land een waardering uit die bestaat uit een cijfer voor de algehele vrijheid, de 'Freedom Rating' en een cijfer voor civiele ('civil liberties') en politieke vrijheid ('political rights'). Ik gebruik de rating van het jaar 2010, voorafgaand aan de Arabische Lente. Hierdoor neem ik de kans dat eventuele gevolgen van de revolutie zijn meegenomen weg. Protesten kwalificeren en de intensiteit meten doe ik door persberichten van internationale persbureaus die de feiten objectief beschrijven te analyseren. Het gaat mij puur om de aard, het aantal deelnemers en de duur van de protesten. Deze informatie zal ik uit de persberichten selecteren, randzaken worden genegeerd.

Als alle data is verzameld zal de samenhang tussen de variabelen worden bekeken en berekend. De samenhang tussen sociaaleconomische ontwikkeling en emancipatieve culturele waarden wordt statistisch berekend door middel van een samenhangtoets. Dit geldt tevens voor een eventueel verband tussen sociaaleconomische ontwikkeling en relatieve deprivatie. Om te bekijken of culturele waarden en/of relatieve deprivatie samenhangen met de uitgebroken protesten zal een meer kwalitatieve benadering worden gebruikt. De reden is de problematiek rondom het meten van protesten. In deze kwalitatieve benadering zal ook de mate van onderdrukking een rol spelen en meegenomen worden in de analyse.

3.5 Conclusie

De belangrijkste concepten uit het onderzoek zijn sociaaleconomische ontwikkeling, emancipatieve culturele waarden, relatieve deprivatie, mate van onderdrukking en de mate van protesten. Sociaaleconomische ontwikkeling wordt geoperationaliseerd door Vanhanen's Index of Power Resources (1997) te gebruiken, welke goed aansluit op de theorie doordat ook de sociale complexiteit van een samenleving wordt meegenomen. Emancipatieve culturele waarden worden gemeten door middel van een vijftal vragen uit het World Values Survey. De vragen zijn indicatoren van de variabele van emancipatieve culturele waarden en richten zich op geluk, vertrouwen in andere mensen, tolerantie ten opzichte van homoseksuelen, politiek activisme en waarden die zelfexpressie nastreven. Relatieve deprivatie wordt ook gemeten door middel van de World Values Survey. Data met betrekking tot de tevredenheid van mensen ten opzichte van de financiële gesteldheid van het eigen huishouden en tevredenheid ten opzichte van het eigen leven zullen relatieve deprivatie vormgeven. Er wordt gebruik gemaakt van de beoordeling van het Freedom House om de mate van onderdrukking te operationaliseren. Civiele vrijheden en politieke rechten zijn in die operationalisering meegenomen. Persberichten van internationale persbureaus vormen de voedingsbodem van de variabele mate van protesten. Vooral objectieve informatie als het aantal deelnemers, de aard van de protesten en de duur zal worden geselecteerd.

4. Analyse

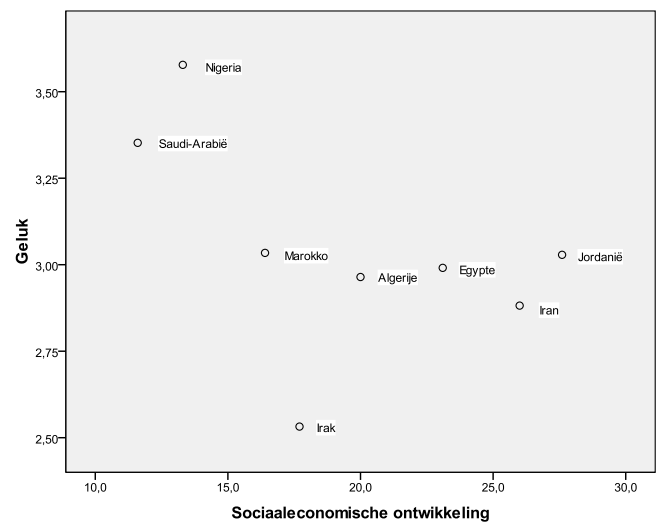
4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden resultaten weergegeven en bediscussieerd. Hoe verhouden de variabelen zich ten opzichte van elkaar en welke conclusies kunnen we hieruit trekken? De sociaaleconomische ontwikkeling van de eenheden van analyse zal, in combinatie met de indicatoren van de emancipatieve culturele waarden, grafisch worden weergegeven. Er volgt een kwalitatieve uiteenzetting van het verband tussen emancipatieve culturele waarden en de mate van protesten, waarin er tevens een rol is weggelegd voor de mate van onderdrukking. Naast de verhoudingen tussen variabelen wordt aandacht geschonken aan onderlinge verhoudingen tussen de verschillende landen. De resultaten leveren ongetwijfeld genoeg mogelijkheden tot discussie op. Doordat sprake is van acht totaal verschillende landen met een eigen historie en culturele achtergrond zullen de resultaten multi-interpretabel zijn. Harde uitspraken zijn niet te maken, maar een gedegen overzicht en analyse geven de ontwikkelingen meer betekenis. De rol van het regime en de uitwerkingen van concessies zullen duidelijkheid verschaffen over de aard en verklaring van het ontstaan van de protesten.

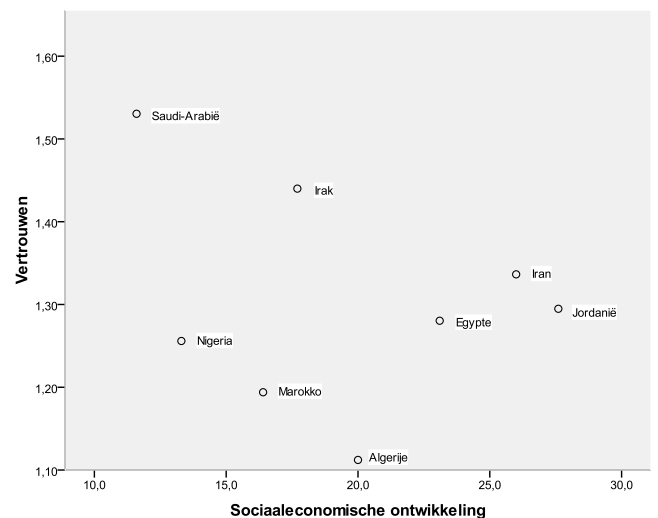
4.2 Sociaaleconomische ontwikkeling en culturele waarden

De 'human development' theorie van Welzel & Inglehart (2003) verwacht dat sociaaleconomische ontwikkeling van invloed is op de aanwezige emancipatieve culturele waarden in een samenleving. Het veronderstelt dat naarmate een samenleving sociaaleconomisch ontwikkeld is waarden zich niet richten op overleven, maar op zelfexpressie.

Sociaaleconomische ontwikkeling is gemeten door middel van de 'Index of Power Resources' van Vanhanen (1997). De resultaten die de indicatoren hebben opgeleverd zijn te vinden in de bijlage. Daaruit kan worden opgemaakt dat Jordanië met een index van 27,6 van de eenheden van analyse het hoogst scoort wat betreft de sociaaleconomische ontwikkeling. Dit komt vooral tot stand door een hoge index van intellectuele hulpbronnen. Slechts tien procent van het land is analfabeet en een derde deel van de werkende bevolking doet dat in de tertiaire sector. Marokko kent daarentegen een opvallend hoog percentage analfabeten. In combinatie met een lage tertiaire sector ratio levert dit een lage index van intellectuele hulpbronnen op. De algehele tendens is dat het zeer conservatieve Saoedi-Arabië het laagst van de acht landen scoort op de indicatoren. Dit doet het ook in de uiteindelijke index. De verwachting is dat de bevolking niet de prioriteit zal leggen bij zelfexpressieve waarden, maar meer traditionele waarden nastreeft. Sub-saharaans Nigeria volgt in de rangschikking met een hoog percentage landbouw en een relatief hoge score op analfabetisme. Marokko, Irak en Algerije vormen de middenmoot en scores redelijk gelijkwaardig op de indicatoren. Egypte, Iran en Jordanië zijn wat betreft de sociaaleconomische ontwikkeling volgens de theorie het verst vooruit. De landen scoren vooral het hoogst op de indicatoren van intellectuele hulpbronnen,

Figuur 2: Sociaaleconomische ontwikkeling en geluk

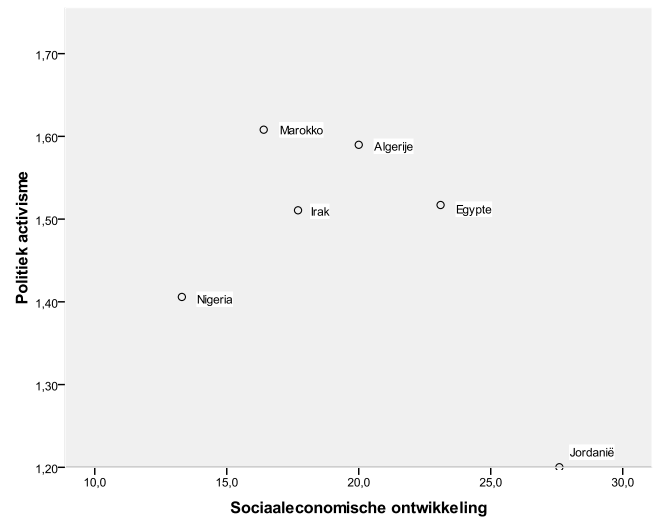
Figuur 3: Sociaaleconomische ontwikkeling en vertrouwen

tertiaire sector ratio en alfabetisme.

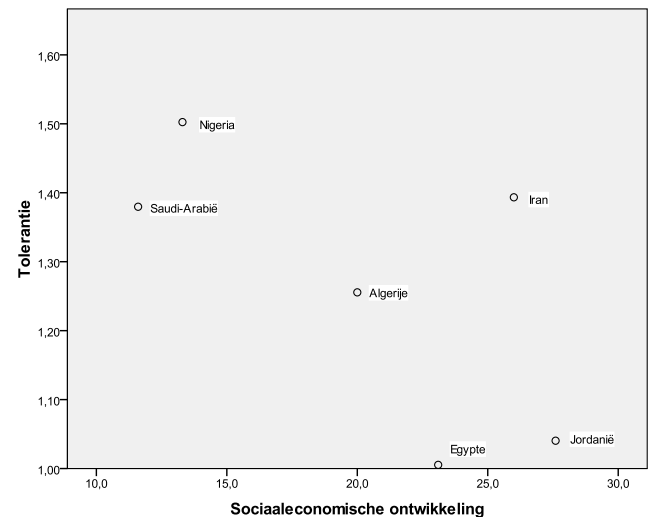
De theorie veronderstelt dat de bevolking van de landen met de hoogste score op de Index of Power Resources meer nadruk leggen op emancipatieve culturele waarden dan anderen. Toleranter, meer vertrouwen in mensen, meer vrijheidsaspiraties, politiek actiever en gelukkiger. De resultaten laten een tegenovergesteld beeld zien. Dit wordt duidelijk uit de grafische weergaven van sociaaleconomische ontwikkeling met de indicatoren geluk, vertrouwen, tolerantie en zelfexpressie. Hoewel er door de kleine groep geanalyseerde landen geen sprake is van een significant negatief verband kan worden vastgesteld dat in dit onderzoek bij meer ontwikkelde landen minder sprake is van de aanwezigheid van emancipatieve culturele waarden. Geluk is het meest aanwezig onder de bevolking van de minst ontwikkelde landen, Saudi-Arabië en Nigeria. Dat Irak laag scoort is gezien de oorlogssituatie rondom de momenten van dataverzameling niet vreemd. Opvallend is dat geluk in vijf meer ontwikkelde landen ongeveer gelijk aanwezig is, maar minder wordt ervaren dan in de twee sociaaleconomisch minst ontwikkelde landen.

In tegenstelling tot wat de ‘human development’ theorie onderschrijft is over het algemeen in Saudi-Arabië het meest sprake van emancipatieve culturele waarden. De bevolking is in vergelijking tot de andere overwegend Islamitische landen het meest tolerant ten opzichte van homoseksuelen, heeft het meeste vertrouwen in mensen en streeft het meest zelfexpressieve waarden na. Tegenover dit uiterste staan Jordanië en Egypte. Deze twee sociaaleconomisch meest ontwikkelde landen zijn het minst tolerant en streven het minst van allen zelfexpressieve waarden na. Dit is niet alleen een weerlegging van de uit de ‘human development’ theorie getrokken veronderstelling dat sociaaleconomische ontwikkeling emancipatieve culturele waarden brengt, maar impliceert in deze context een tegenovergesteld verband. Uit de weergave van het verband tussen de indicator van politiek activisme, het wel of niet tekenen van een petitie, en sociaaleconomische ontwikkeling valt niets op te maken (figuur 4). Jordanië is hier een duidelijke outlier.

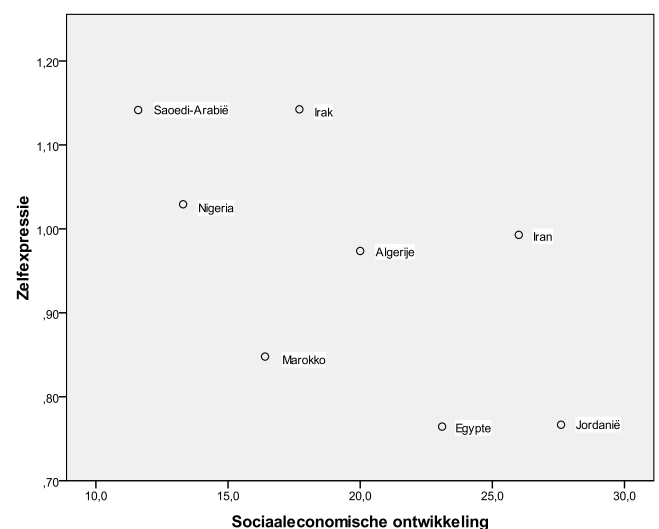
Door de relatief kleine groep van eenheden van analyse is er geen significantie aangetroffen in het verband tussen sociaaleconomische ontwikkeling en de indicatoren van emancipatieve culturele waarden. De indicatoren van emancipatieve culturele waarden wijzen er daarnaast niet op dat ze dezelfde variabele meten. De indicator van tolerantie is wel positief verbonden met alle andere indicatoren, en significant

Figuur 4: Sociaaleconomische ontwikkeling en politiek activisme

Figuur 5: Sociaaleconomische ontwikkeling en tolerantie

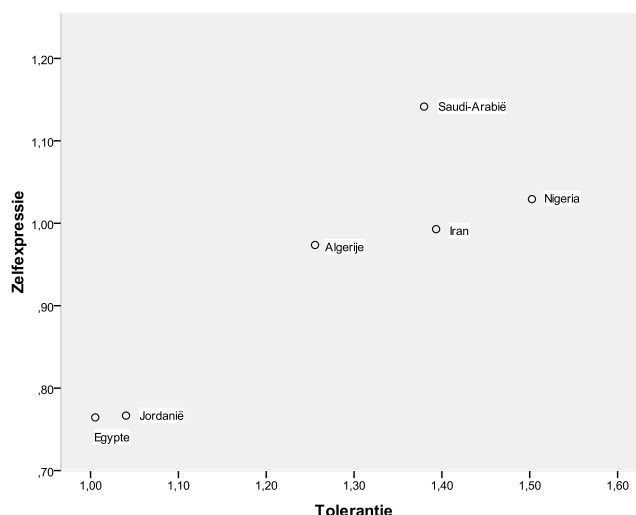

Figuur 6: Sociaaleconomische ontwikkeling en zelfexpressie

(.891) met zelfexpressie. Naarmate mensen vaker kiezen voor postmateriële waarden, meer inspraak en het bewaken van de vrijheid van meningsuiting, zijn mensen ook toleranter.

Van vijf landen is er data van twee momenten beschikbaar, noemende Jordanië, Egypte, Marokko, Iran en Irak. De datamomenten komen uit de derde en vierde golf van dataverzameling van de World Values Survey. De golven hebben echter in verschillende jaargangen plaatsgevonden, waardoor soms sprake is van een groter tijdsbestek tussen de twee verzamelmomenten en er soms slechts een tweektal jaren tussen zit. Dit betekent wel dat een mogelijke trend kan worden vastgesteld. Uit de resultaten blijkt dat zich geen universele ontwikkelingen hebben voorgedaan onder de eenheden van analyse. Het ervaren geluk is in drie landen gedaald en in twee landen gestegen. Vertrouwen in mensen is slechts alleen in Jordanië

ietwat gestegen en in de andere landen gedaald, waaronder in Iran erg sterk. De drie beschikbare landen waarin politiek activisme is gemeten op twee momenten laten allen een daling zien. In Egypte is de daling erg sterk. De tabel laat tevens zien dat Iran toleranter is geworden en Jordanië juist niet. Wat betreft zelfexpressie, de postmaterialisme-index, is eveneens sprake van verdeeldheid. Waar Irak en Marokko een shift hebben ondergaan van materiële naar postmateriële waarden laten Jordanië, Egypte en Iran een tegenovergestelde verandering zien. Tevredenheid met betrekking tot de financiële huishouding en het eigen leven laten over het algemeen eenzelfde veranderingsrichting zien. Alleen de Egyptische bevolking is ondanks een daling van de tevredenheid van de financiële situatie meer tevreden met het eigen leven. De samenleving van Jordanië geeft aan een stuk meer tevreden zijn met beide zaken dan in het verleden. Dit geldt in mindere mate voor Iran, terwijl Marokko en Irak duidelijk minder tevreden zijn dan tijdens de eerste dataverzameling.

Figuur 7: Tolerantie en zelfexpressie

			Jordanië ₈	Egypte ₉	Marokko ₁₀	Iran ₁₁	Irak ₁₂
Emancipatieve culturele waarden	Geluk ₁	3 ^e golf	2,91	3,06	3,04	2,81	2,66
		4 ^e golf	3,14*	2,92*	3,03	2,94*	2,42*
	Vertrouwen ₂	3 ^e golf	1,28	1,38	1,23	1,65	1,48
		4 ^e golf	1,31	1,18*	1,13*	1,11*	1,41*
	Politiek activisme ₃	3 ^e golf	1,25	1,77	1,65		
		4 ^e golf	1,15*	1,27*	1,52*		
Tolerantie ₄	3 ^e golf	1,06			1,25		
	4 ^e golf	1,02			1,52*		
Zelfexpressie ₅	3 ^e golf	1,43	0,99	1,50	1,78	1,45	
	4 ^e golf	1,34*	0,72	1,55	1,54*	1,59*	
Relatieve deprivatie	Tevredenheid	3 ^e golf	4,98	5,26	5,39	5,75	5,43
	financ. huishouden ₆	4 ^e golf	6,44*	4,84*	4,98*	6,00*	4,71
	Tevredenheid leven ₇	3 ^e golf	5,6	5,36	6,06	6,38	5,23
		4 ^e golf	7,2*	5,78*	5,25*	6,43	4,46

Tabel 5: Verschillen culturele waarden 3e/4e golf

Notities: Waarden zijn oplopend naar meer emancipatief 1Geluk: 1-4. 2Vertrouwen: 1-2. 3Politiek activisme: 1-3. 4Tolerantie: 1-10.

5Zelfexpressie: 0-3. 6Tevredenheid financiën huishouden: 1-10. 7Tevredenheid leven: 1-10. Eerste jaartal is derde golf, tweede jaartal is vierde golf.

8Jordanië: 2001 & 2007. 9Egypte: 2000 & 2008. 10Marokko: 2001 & 2007. 11Iran: 2000 & 2007. 12Irak: 2004 & 2005.

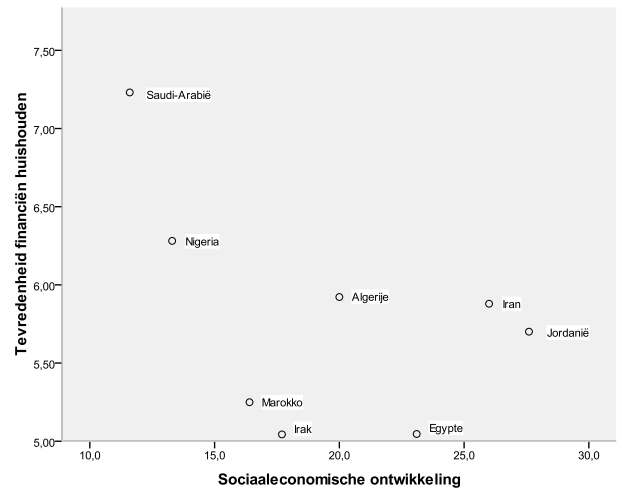
Significantieniveau: *p<0.05.

De protesten ten tijde van de Arabische Lente waren, naast dat ze een prodemocratisch karakter hadden, ook een uiting van een gevoel van onvrede. De demonstraties waren gericht tegen

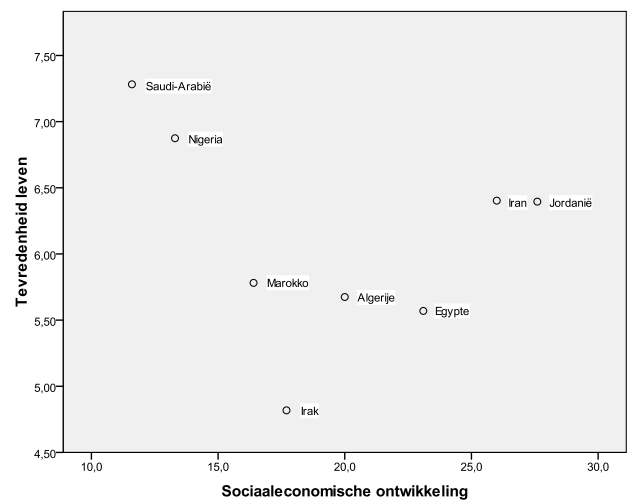
machthebbende regime of tegen de zittende dictator als vertegenwoordiger van het autoritaire regime, maar ook tegen stijgende prijzen, oplopende werkloosheid en inflatie. Dit zou mogelijk kunnen wijzen op een verband tussen sociaaleconomische ontwikkeling en relatieve deprivatie, ontevredenheid of het gevoel bestolen te zijn. Doordat geen data beschikbaar is waaruit een ontwikkeling valt op te maken, bijvoorbeeld een groeiende of een stagnerende economie, is dit onzeker.

De twee surveyvragen die de tevredenheid van de populatie van de landen meten lijken grofweg negatief verbonden te zijn met sociaaleconomische ontwikkeling (figuur 8 & 9). Bij benadering kan worden gesteld dat naarmate een land sociaaleconomisch verder is de populatie minder tevreden is met het leven en met de financiële gesteldheid van het eigen huishouden. De bevolking van Saudi-Arabië is ondanks een lage sociaaleconomische ontwikkeling zowel tevreden met de financiële gesteldheid als met het eigen leven in tegenstelling tot bijvoorbeeld Egypte, Iran en Jordanië die ondanks een relatief hoge sociaaleconomische ontwikkeling minder tevreden zijn. Tevredenheid met de financiële gesteldheid van het eigen huishouden en tevredenheid met het eigen leven zijn significant met elkaar verbonden (figuur 10). Naarmate mensen tevreden zijn met de financiële situatie zijn ze meer tevreden met het eigen leven. De financiële situatie is tevens een goede graadmeter voor het levensgeluk van mensen, een indicator van emancipatieve culturele waarden in dit onderzoek. De correlatie tussen beide variabelen is .696.

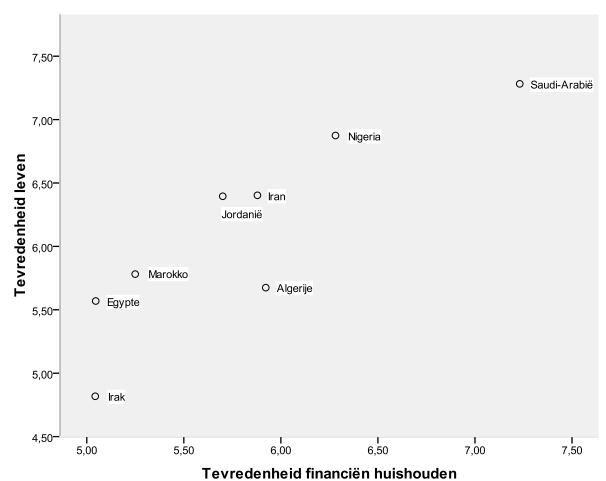
Hieruit kan worden geconcludeerd dat mensen in dit onderzoek erg veel waarde hechten aan de economische situatie waarin ze verkeren. Ze koppelen geluk aan financiële hulpbronnen, waardoor geluk alleen kan voortkomen uit een verbetering van de financiële situatie. Geld maakt in dit geval dus wel gelukkig. Dit is niet per se tegenstrijdig met de theorie. De theorie van relatieve deprivatie zegt namelijk niets over de mate waarin economische voorspoed geluk voortbrengt of economische tegenspoed ontevredenheid. Het gaat om het gevoel middelen ontnomen te zijn, terwijl mensen eigenlijk van mening zijn er recht op te hebben. Je kunt dus in een relatief voorspoedige economische situatie nog steeds het gevoel hebben bestolen te zijn.

Figuur 8: Sociaaleconomische ontwikkeling en tevredenheid financiën huishouden

Figuur 9: Sociaaleconomische ontwikkeling en tevredenheid leven

Figuur 10: Tevredenheid financiën huishouden en tevredenheid leven

4.3 Mate van onderdrukking: aanjager of niet?

De mate van onderdrukking is gemeten aan de hand van de waardering van burgerlijke vrijheden en politieke rechten door het Freedom House. Het instituut ondersteunt de waardering door middel van een historische achtergrond en een uitvoerige beschrijving van de actuele ontwikkelingen in het land. Onder burgerlijke vrijheden is door het Freedom House samengesteld door vrijheid van expressie, vrijheid van organisatie, de rechtsstaat en individuele rechten samen te nemen. De score voor politieke rechten wordt berekend door middel van het electorale proces, politieke participatie en het functioneren van de regering. Een score wordt slechts aangepast ten opzichte van het jaar ervoor als er zich significante ontwikkelingen hebben voorgedaan.

De mate van onderdrukking speelt in dit onderzoek een belangrijke rol. Het is echter onduidelijk op welke manier deze variabele geïnterpreteerd moet worden. In een dynamisch proces waarin de mate van onderdrukking en de aanwezigheid van emancipatieve culturele waarden en vrijheidsaspiraties verschillende invloeden uitoefenen op het gedrag van de bevolking. Een sterke mate van onderdrukking kan politiek activisme, politiek geweld en protesten zowel afzwakken als versterken. Voorbeeld van afzwakking is mogelijk Iran en haar totalitaire dictatuur, waar mensen zeer waarschijnlijk in tegenstelling tot het vrijere Egypte zich minder snel negatief uitlaten over het regime. Als politieke vrijheden niet gewaarborgd zijn, maar er wel sprake is van civiele vrijheden als vrijheid van meningsuiting of vrijheid van organisatie, dan is de drempel tot het nemen van risico door negatieve uitlating een stuk lager. Mocht er reeds sprake zijn van enige vrijheid, bijvoorbeeld in het geval van Nigeria en Marokko, dan zou dat ook afzwakkend kunnen werken ten opzichte van de intensiteit van protesten. Dergelijke protesten hoef je in West-Europa niet te verwachten, waar mensen immers reeds in een vrije samenleving verblijven. Uit deze retoriek kan een eenduidige conclusie worden getrokken waarin de wisselwerking tussen de twee indicatoren van de mate van onderdrukking duidelijk wordt. Weinig politieke vrijheid in combinatie met enige civiele vrijheid zou versterkend moeten werken, waar weinig civiele vrijheid in combinatie met enige politieke vrijheid de intensiteit van protesten juist afzwakt.

Door het Freedom House worden twee landen, Marokko en Nigeria, gekwalificeerd als 'partly free', beide met een score van 4 en 5 voor respectievelijk burgerlijke vrijheden en politieke rechten. Daarna volgen vier landen met een score van 5,5 op de 'freedom rating' met een label van 'not free'. De samenleving van Algerije, Egypte, Irak en Jordanië zijn wisselend gewaardeerd met een 5 of 6 door het Amerikaans instituut. Iran en Saudi-Arabië zijn het minste vrij met respectievelijk een puntenaantal van 6 en 6,5, waardoor het de twee minst vrije landen van het onderzoek worden. De gebruikte data van het Freedom House is afkomstig uit het jaar 2010, voorafgaand aan de Arabische lente. De rating is reeds voor het uitbreken van de protesten opgesteld en kan daardoor als indicator van de respons van het regime worden ingezet. In 2012 is reeds van vier landen een rapport opgesteld. Daarin is duidelijk dat de Arabische Lente tot op heden nog geen verbeteringen op het gebied van civiele vrijheden en politieke rechten heeft opgeleverd. In Saudi-Arabië heeft zich zelfs een achteruitgang voorgedaan, waardoor het land een maximale waardering van 7 heeft gekregen.

In de discussie zal de mate van onderdrukking actief worden behandeld in relatie tot de uitgebroken protesten. Daarin zal vooral de rol van het regime centraal staan. Hierdoor krijgt het een belangrijke rol in het meten van de afhankelijke variabele. Het aanhouden van demonstraties en protesten is namelijk afhankelijk van hoe het regime reageert. De vraag is in hoeverre het demonstraties aanjaagt of juist afzwakt.

4.4 Protesten in de Arabische wereld: een beschrijving

In deze paragraaf een beschrijving van ontwikkeling in de landen uit de Arabische wereld ten tijde van de Arabische Lente die in dit onderzoek zijn opgenomen. Hierbij wordt vooral gekeken naar de duur, intensiteit en de aard van de demonstraties en protesten. De wijze waarop het regime op de gebeurtenissen reageert is tevens van belang en zal ook worden besproken.

Nadat op 19 december 2010 in Tunesië rellen uitbreken na de dood van Mohamed Bouazizi is Algerije, buurland van Tunesië, het eerstvolgende land waarin onlusten uitbreken. Op 7 januari 2011 komt Reuters met een persbericht dat opstanden op verschillende plaatsen zijn hervat, waaraan wordt toegevoegd dat deze al eerder dezelfde week hebben plaatsgevonden. Er wordt gesproken van

honderden jongeren die vooral hun onvrede uiten over gestegen prijzen (200%), werkloosheid (10-25%) en inflatie (4,2%). De oproerpolitie is sterk aanwezig en gewapend met traangas en wapenstokken. Reuters meldt dat een minister kort daarop aangeeft de prijzen te verlagen in de komende tijd (Reuters, 2011). Deze eerste opstanden worden gevolgd door een periode waarin er een groot aantal meldingen wordt gemaakt van zelfverbrandingen. Er vinden in totaal in Algerije tientallen van dergelijk incidenten van persoonlijke frustratie plaats waarin werkloosheid en dakloos zijn veelal worden genoemd als aanleiding. Over het regime en president Bouteflika, sinds 1999 aan de macht en vaak beschuldigd van fraude bij verkiezingen, wordt niet of nauwelijks gesproken (Al Jazeera, 2011). Demonstraties worden in de weken die daarop volgen telkens neergeslagen op basis van de noodtoestand die demonstraties reeds verbiedt sinds 1992. In een bericht van 22 januari spreekt Al Jazeera van het opbreken van een 'prodemocratische' demonstratie door de politie (Al Jazeera, 2011). Het aantal van een aantal honderden deelnemers in Algiers groeit in twee weken tijd tot enkele duizenden. Aangegeven wordt dat het de president de opdracht heeft gegeven het demonstratieverbod af te dwingen, er wordt gesproken van duizenden gewonden. Op 24 februari doet het Algerijnse regime concessies en heft het de noodtoestand op, een eis van de oppositie (Reuters, 2011). Halverwege maart komt een bericht naar buiten dat de rust redelijk is teruggekeerd in Algerije en de hoofdstad van Algerije, Algiers. Daarbij wordt vermeld dat de regering de lonen van ambtenaren met meer dan honderd procent heeft doen laten stijgen en dat de prijsstijgingen zijn aangepakt. Inkomsten uit de grote aanwezigheid van grondstoffen zijn hier door de regering voor gebruikt (The Guardian, 2011).

Op 21 januari 2011 komt een melding van een zelfverbranding in het zuidwesten van Saudi-Arabië naar buiten. Daaropvolgend gaan op 29 januari honderden mensen in Jeddah de straat op om te protesteren tegen de slechte infrastructuur. Na 15 minuten wordt de demonstratie gestopt door de politie en ongeveer 50 mensen worden opgepakt. In de daaropvolgende weken volgen telkens kleine demonstraties, veelal georganiseerd door de Sjiitische minderheid. Dit gaat door tot begin maart waarop een hooggeplaatste raad naar buiten komt met het bericht dat openbaar protesteren verboden is. Daarbij wordt verwezen naar de Sharia en de wijze waarop profeet Mohammed het heeft voorgeschreven. Politieke partijen die in strijd zijn met de Sharia zijn verboden in Saudi-Arabië (The Guardian, 2011). Protesten gaan echter door en op 11 maart 2011 wordt een 'Day of Rage' georganiseerd. De protesteers maken echter geen schijn van kans tegen een enorme politiemacht die is opgetrommeld om de protesten de kop in te drukken. De deelnemers eisen vooral de vrijlating van gevangenen die volgens hen onterecht vastzitten. In de hoofdstad van Saudi-Arabië is het kalm, wat waarschijnlijk te maken heeft met het neerschieten van twee personen eerder die week. Over aantallen wordt weinig gemeld (The Guardian, 2011). De protesten bereiken hun piek, enkele duizenden in verschillende steden, tussen 15 en 18 maart, waarop koning Abdullah met maatregelen komt. In een live uitgezonden uitzending op de televisie wordt aangekondigd dat 60.000 banen in de veiligheidssector worden gecreëerd, welke waarschijnlijk door jonge mannen zullen worden ingevuld. Alle overheidsmedewerker kunnen daarnaast een bedrag gelijk aan twee maanden loon tegemoet zien. Ook belooft de koning een half miljoen appartementen bij te bouwen en de corruptie in het land terug te dringen (AP, 2011). Daarmee is echter geen einde gekomen aan het protesteren. In de daaropvolgende maanden zijn uitingen van onvrede aan de orde van de dag, die zelfs begin 2012 nog enigszins opblaaien. Motivatie moet vooral worden gezocht in de hoek van de vrouwenbeweging, het vrijlaten van gevangenen en het terugtrekken van Saudische troepen uit Bahrein. In september 2011 kondigt koning Abdullah aan vrouwenstemrecht in 2015 in te zullen voeren (The Guardian, 2011).

Na een melding van een zelfverbranding op 17 januari 2011 vindt in Egypte het eerste georganiseerde protest plaats op 25 januari, de 'Day of Revolt'. Duidelijk geïnspireerd door de Tunesiërs vonden die dag voor het land zeer ongebruikelijke massale protesten plaats in Caïro, waar duizenden mensen samen kwamen op het centrale plein. Hoewel eerst vreedzaam wordt gedemonstreerd tegen het regime en tegen president Mubarak zelf komt de groep toch in botsing met de politie, met die dag drie doden tot gevolg (BBC, 2011). De protesten zijn zeer duidelijk tegen de zittende dictator gericht, waarbij vergelijkingen worden gemaakt met Ben Ali van Tunesië. De Egyptische autoriteiten slaan die dag en de dagen die erop volgen hard terug. Vele honderden mensen worden gearresteerd, waaronder ook internationale journalisten. Geweld wordt bij de arrestatie niet geschuwd. Mubarak laat zich voor het eerst zien op 29 januari met het bericht dat hij zijn regering heeft weggestuurd en een nieuw kabinet wordt gevormd. Zelf stapt hij niet op. Wel stelt hij een

vicepresident aan om zijn goodwill naar het volk te tonen. Door de omvang van de protesten, vele tienduizenden mensen nemen deel, wordt nu ook internationaal op de sociale onrust gereageerd. Reuters spreekt van meer dan honderd doden en duizenden gewonden die dag. De avondklok die is ingesteld wordt massaal genegeerd (Reuters, 2011). Op 30 januari komt het leger met het nieuws niet te zullen schieten op demonstranten, wat een overwinning betekent voor de oppositie. Leaders van deze oppositie roepen mensen op deel te nemen aan de 'March of the Millions' op 2 februari, uiteindelijk zullen die dag twee miljoen mensen protesteren tegen het regime (The Guardian, 2011). Met hervormingen en loonstijgingen van 15 procent aangekondigd door het nieuwe kabinet neemt de protesterende massa geen genoegen en de onrust duurt voort tot na achttien dagen president Mubarak de macht overdraagt aan het leger. Op het centrale plein in Caïro wordt feest gevierd (The Guardian, 2011). De macht is vanaf dat moment in handen van het leger en een transitie is in werking gezet. Regelmatig wordt nog geprotesteerd omdat de Egyptische bevolking vindt dat het niet snel genoeg gaat of dat het leger misbruik maakt van haar macht. Zowel in april, mei, juli, september als in de maanden daarna blijft het Tahrirplein het toonbeeld van uitingen van onvrede (The Guardian, 2011).

Niet lang na het uitbreken van sociale onrust in het relatief nabije Egypte reageert de bevolking van Jordanië waar enkele duizenden mensen in hoofdstad Amman de straat op gaan en politieke veranderingen eisen. Vooral vakbondsleden vragen om politieke en economische hervormingen. De premier, aangesteld door de koning die in Jordanië de absolute macht heeft, wordt door de protesterende massa gesommeerd af te treden, die daarnaast onvrede uit over het corrupte systeem. De Islamitische partij in Jordanië moedigt de protesterende mensen aan. Koning Abdullah kondigt daaropvolgend hervormingen aan, maar volgens het persbureau van Al Jazeera geloven er weinig in (Al Jazeera, 2011). Op 25 februari, drie weken na de koning leiders van de Moslimbroederschap heeft ontmoet en een week na protesten buiten het kantoor van de premier, vindt de internationale 'day of rage' plaats, waar wordt gesproken van tienduizend deelnemers in Amman. Zinnen als 'The people want to reform the regime' en 'People want an elected government' worden gescandeerd (The Guardian, 2011). Eind maart vinden voor het eerst gewelddadige protesten plaats waar naast één dode honderd gewonden vallen. In de maand daarop wordt tweemaal een melding gemaakt van protesten, met tweeduizend als maximaal aantal deelnemers. In juni wordt de autocolonne van koning Abdullah aangevallen tijdens een publiek optreden in Tafila (The Guardian, 2011). In oktober worden beloftes te hervormen kracht bijgezet door de koning, die de premier ontslaat vanwege het uitblijven van deze hervormingen. Het ontslag volgt overigens op een verzoek vanuit het parlement, iets wat zelden voorkomt. De koning haalt in november opnieuw het nieuws door als eerste Arabische leider in de pers te melden dat president Assad moet aftreden in het belang van het land en het volk. In het land zelf is het relatief rustig en worden er weinig meldingen van massale protesten gemaakt, maar slechts sporadisch van enkele honderden mensen (The Guardian, 2011).

In Irak vinden protesten vooral plaats tussen 12 februari en halverwege maart, waarin de Iraakse regering reeds op de eerste dag van protesten concessies doet en energiesubsidies verstrekt. Op 16 februari gaan er echter toch weer enkele duizenden mensen de straat op om onvrede te uiten. Ondanks een oproep van de premier de demonstratie vreedzaam te houden loopt het uit op gewelddadige protesten waarbij twee doden en 47 gewonden vallen. De uitingen zijn niet gericht op het omverwerpen van het regime, daar het slechts twee maanden ervoor gevormd is. Wel geven de demonstranten aan verbeterde services, meer banen en een verlaging van de energieprijzen te eisen (Reuters, 2011). Op 25 februari, de internationale 'Day of Rage', gaan 'enkele duizenden' in de hoofdstad Bagdad de straat op om te protesteren. Ditmaal moet ook de premier het ontgelden, die voor leugenaar wordt uitgemaakt door de mensenmassa en waarbij hervormingen worden geeist. Daarnaast zijn het tekort aan banen en hoge energieprijzen de belangrijkste motivaties. Enkele honderden kilometers boven Bagdad wordt een gevangenis bestormd als poging gevangenen vrij te krijgen. In Basra, Irak's tweede stad, gaan 4000 mensen de straat op. In totaal vallen die dag 29 doden (Al Jazeera, 2011). De dag daaropvolgend komen de autoriteiten in Irak hard in actie. Honderden worden opgepakt, waaronder journalisten, kunstenaars en wetenschappers (The Washington Post, 2011). In de maanden die volgen zijn in Irak nog sporadisch meldingen gedaan van een bijeenkomende mensenmassa, waarbij protesten vooral zijn gericht op uitblijvende hervormingen en de interventie van Saudi-Arabië in Bahrein. Sinds december 2011 is het rustig in het land.

In Iran vinden enkele protesten plaats in de regio Khuzestan, dat grenst met Irak. Hier komen op 14 februari de eerste berichten van naar buiten, waarbij wordt gesproken van duizenden protesterende

Iraniërs. De protesten zijn de grootste sinds die bij de verkiezingen van 2009 en vooral gericht op het recent uitgebrachte verbod op demonstraties in de hoofdstad Teheran. De leider van de 'Iranian Green Movement', ook verantwoordelijk voor acties ten tijde van de verkiezing van Ahmadinejad, wordt onder huisarrest geplaatst. Ook in Iran zijn het vooral jonge mensen strijdend voor politieke vrijheid en een eind aan onderdrukking (The Guardian, 2011). Op 15 april vindt de viering van onrust uit 2005 bekend als de 'Ahvaz protesten' plaats. Meer politieke rechten en humanitaire voordelen worden door de lokale Iraanse arabieren geëist. Minstens twaalf personen die behoren tot de Soennitische minderheid komen om tijdens de protesten gericht tegen de regering. Daaropvolgend schrijft nobelprijswinnaar Shirin Ebadi een brief naar de Verenigde Naties waarin ze aandacht vraagt voor de onderdrukking van de Soennitische minderheid in Iran, die volgens haar slecht behandeld worden (The Guardian, 2011). Begin 2012 komt Human Rights Watch met een bericht naar buiten dat in Iran de veiligheidsdienst in de maanden ervoor tientallen personen in Khuzestan heeft opgepakt na de onlust die er in 2011 plaats vond (UNHCR, 2012).

Sinds 20 februari vinden er protesten in Marokko plaats, georganiseerd door de zogenaamde 'February 20 Youth Movement', een groep die grotendeels uit jongeren bestaat. Het land kent geen historie van gewelddadige uitbarstingen van inwoners. Er vallen die dag echter vijf doden en vele gewonden, waarbij koning Mohammed gesommeerd wordt zijn macht op te geven. De protesten zijn duidelijk prodemocratisch van aard, slogans als 'Down with autocracy' en 'The people want to change the constitution' worden gehoord. Terwijl de Associated Press van vierduizend mensen spreekt zeggen organisatoren dat er twintigduizend aan deelnamen (AP, 2011). De eerstvolgende grote demonstratie is op 20 maart, waaraan naar schatting 37.000 mensen protesteren tegen onrecht en voor verbeterde civiele rechten. De grondwet zou volgens hen herschreven moeten worden. Marokkaanse autoriteiten laten in een reactie weten zich te zullen blijven verzetten tegen de revolutiegolf (Reuters, 2011). Na nog enkele grote protesten vindt eind mei een significante verandering plaats in de houding van de politie ten opzichte van de demonstranten. Volgens de autoriteiten waren de demonstraties verboden. De dag eindigt met een groot aantal gewonden, honderd, en vele arrestaties (CNN, 2011). De protesten komen op 6 juni tot een hoogtepunt als 60.000 mensen verdeeld over het land deelnemen aan wat duidelijk een prodemocratisch protest is. Een eind aan tirannie en corruptie is wat de mensen er willen. Ingrijpen door politie blijft die dag uit. Velen dragen een foto van een door verwondingen overleden demonstrant bij zich (World News, 2011). Naar aanleiding van de protesten doet de Marokkaanse koning, koning Mohammed, verschillende concessies die neigen naar stappen richting een democratie. Ze zijn echter gering en de inperking van zijn macht is slechts beperkt (The New York Times, 2011).

In Nigeria zijn in eerste instantie geen meldingen gedaan van protesten of opstanden die gelieerd zijn aan de Arabische Lente. Het land kent een religieuze tweedeling, met de islam en het christendom als twee grootste religies, beide met een aanhang van ongeveer de helft van de bevolking. Human Rights Watch bestempelt Nigeria als een valse democratie, waarin het een autocratisch systeem betreft en democratische waarden ondermijnt (AllAfrica, 2008). In januari 2012 vinden er alsnog grote protesten plaats gericht tegen de regering van Nigeria, naar aanleiding van het afschaffen van de subsidies op brandstoffen, waardoor de kosten voor de bevolking verdubbelen. De vorm van politiek activisme vindt verdeeld over het land plaats, waarbij protesteerdere en politie met elkaar in botsing komen. Enkele geven aan dat de protesten vreedzaam waren, totdat de politie op de menigte begon te schieten. De Nigeriaanse autoriteiten hebben na afloop niet gereageerd (CNN, 2012).

4.5 Culturele waarden en protesten

De 'human development' theorie van Welzel & Inglehart (2005) vermoedt dat democratisering een gevolg is van een aanwezigheid van emancipatieve culturele waarden die ontstaan in een samenleving doordat er sociaaleconomische ontwikkeling heeft plaatsgevonden. Binnen dit onderzoek levert dit enkele hypothesen op. Zo mag worden verwacht dat landen waarin er hevigere protesten plaats vonden meer nadruk wordt gelegd op de betreffende culturele waarden, waaronder tolerantie en zelfexpressie. Als protesten voortkomen uit ontevredenheid en niet vanuit prodemocratische principes dan mag er een verband tussen deprivatie en de intensiteit van protesten verwacht worden. We hebben reeds gezien dat in dit onderzoek er geen positief verband bestaat tussen sociaaleconomische ontwikkeling

en emancipatieve culturele waarden. Er lijkt zelfs sprake van een negatief verband, waarin sociaal meer ontwikkelde landen zich kenmerken door minder emancipatieve culturele waarden.

Naar aanleiding van de beschrijving van de Arabische Lente per land kunnen we een aantal verdelingen maken. Als we kijken naar intensiteit dan bevinden Marokko en Egypte zich in de zwaarste groep. In Egypte hebben miljoenen mensen deelgenomen, in Marokko zouden dit volgens de media 60,000 zijn geweest. Dit is significant meer dan in andere landen, waar slechts gesproken wordt van duizenden. Uit de persberichten kan daarnaast de conclusie worden getrokken dat de aard van de protesten in beide landen duidelijk prodemocratisch was. Mensen richtten hun woede op het regime omwille hun onderdrukking en eisten daarbij meer inspraak. Middelzware protesten vonden plaats in Irak, Algerije en Jordanië. De media sprak in deze landen van duizenden deelnemers en economische redenen als werkloosheid en hoge prijzen als motivatie. Iran en Saoedi-Arabië hebben te maken gehad met geringere protesten, vaak met enkele honderden deelnemers, soms met enkele duizenden.

	Index of Power Resources	Geluk ₁	Vertrouwen ₂	Politiek activisme ₃	Tolerantie ₄	Zelfexpressie ₅	Tevredenheid financiën huishouden ₆	Tevredenheid leven ₇
Nigeria	13,3	3,58	1,26	1,41	1,50	1,03	6,28	6,87
Saudi-Arabië	11,6	3,35	1,53		1,38	1,14	7,23	7,28
Egypte	23,1	2,99	1,28	1,52	1,01	0,76	5,05	5,57
Marokko	16,4	3,03	1,19	1,61		0,85	5,25	5,78
Iran	26	2,88	1,34		1,39	0,99	5,88	6,40
Jordanië	27,6	3,03	1,29	1,20	1,04	0,77	5,70	6,40
Algerije	20	2,96	1,11	1,59	1,26	0,97	5,92	5,67
Irak	17,7	2,53	1,44	1,51		1,14	5,04	4,82

Tabel 6: Sociaaleconomische ontwikkeling, gemiddelden emancipatieve culturele waarden en gemiddelden relatieve deprivatie. Notities: Index of Power Resources: 0-100. Waarden zijn oplopend naar meer emancipatief ₁Geluk: 1-4. ₂Vertrouwen: 1-2. ₃Politiek activisme: 1-3. ₄Tolerantie: 1-10. ₅Zelfexpressie: 0-3. ₆Tevredenheid financiën huishouden: 1-10. ₇Tevredenheid leven: 1-10.

Berustend op de theorie verwachten we in Egypte en Marokko de waarden die wijzen op emancipatief gedrag het sterkst aanwezig. Geluk, vertrouwen, politiek activisme, tolerantie en zelfexpressie. Van een dergelijk verschil is echter geen sprake. De gegevens lijken erop te wijzen dat Egypte zelfs op enkele indicatoren nog erg conservatief is. Het land is het minst tolerant ten opzichte van homoseksuelen en geeft het minste om zelfexpressie en postmaterialistische waarden. De bevolking van Egypte prefereert de aanpak van hoge prijzen en orde in het land boven meer inspraak en het beschermen van de vrijheid van meningsuiting het sterkst van alle onderzochte landen. Marokko is politiek het meest actief, zo blijkt uit de gegevens. De Marokkaanse bevolking heeft echter weinig vertrouwen in mensen vergeleken met de rest.

De groep met middelzware protesten, Irak, Algerije en Jordanië, zijn erg verschillend in aard. Algerije valt op doordat de bevolking het minst vertrouwen heeft in mensen. Het behoort daarentegen samen met Irak wel tot de politiek actievere landen. Jordanië lijkt net als Egypte intoleranter dan de rest en legt minder nadruk op zelfexpressie dan de andere landen. Irak laat de meest zelfexpressieve waarden zien, maar beleeft daarentegen minder geluk dan de bevolking van de andere landen.

Iran en Saoedi-Arabië zijn landen met relatief geringe protesten ten tijde van de Arabische Lente. Opvallend is dat Saoedi-Arabië hoog scoort op alle indicatoren van emancipatieve culturele waarden. Het is het land met de meeste nadruk op zelfexpressie waarden, het meeste vertrouwen in mensen en het is relatief tolerant naar homoseksuelen ten opzichte van de andere landen. Ook Iran heeft meer vertrouwen in mensen en is relatief tolerant vergeleken met de rest. Nigeria is het meest tolerant van de onderzochte landen. Het beleeft daarnaast het meeste geluk. Wat betreft de andere indicatoren scoort het land niet significant anders.

Als we kijken naar tevredenheid met betrekking tot de financiën van het eigen huishouden en de tevredenheid met betrekking tot het eigen leven dan valt op dat de bevolking van Saudi-Arabië en Nigeria het meest tevreden zijn met de eigen situatie. De landen scoren op beide indicatoren het hoogst. Irak en Egypte laten de laagste cijfers zien op beide indicatoren. Ook Marokko heeft een

relatief ontevreden bevolking, wat eventueel verklaart waarom de protesten in Egypte en Marokko zo intens waren. Iran en Jordanië scoren hoger en geven aan minder ontevreden te zijn. Dit wijst op een verband tussen relatieve deprivatie, ontevredenheid, en de mate van protesten. Als we de resultaten uit de longitudinale analyse er ook bij pakken dan zien we wederom een mogelijk verband tussen relatieve deprivatie en mate van protesten. De landen die een achteruitgang van tevredenheid rapporteren hebben te maken gehad met de zwaarste protesten. De bevolking van Egypte, Marokko en Irak is minder tevredenheid ten tijde van het tweede verzamelmoment dan ten tijde van het eerste verzamelmoment. Jordanië en Iran, de landen die te maken hebben gehad met relatief geringe protesten, laten een ontwikkeling zien in de richting van meer tevredenheid.

4.6 Discussie

De resultaten uit eerdere paragrafen geven genoeg stof tot nadenken. Het feit dat het een dynamisch proces is waarin variabelen een wisselwerking hebben ten opzichte van elkaar maakt het er niet minder complex op. Voorafgaand aan de analyse hebben we vastgesteld dat er een aantal verwachtingen waren. De ‘human development’ theorie veronderstelde een samenhang tussen sociaaleconomische ontwikkeling en emancipatieve culturele waarden, terwijl de theorie van ‘relatieve deprivatie’ ontevredenheid door het gevoel middelen ontnomen te zijn als aanleiding ziet van politiek geweld. Twee verschillende benaderingen, twee verschillende typen politiek geweld. Mocht aangetoond worden dat emancipatieve culturele waarden inderdaad in opkomst zijn en samenhangen met de uitbraak en intensiteit van protesten, dan kunnen we wellicht terecht spreken van een ‘Arabische Lente’. Is dat niet het geval, dan is het nog maar de vraag in hoeverre we kunnen spreken van een democratisch gefundeerde revolutie en is de toekomst ongewis. Dat het een complex vraagstuk betreft is een ding wat zeker is en velen anderen hebben zich er reeds over gebogen.

De ‘human development’ theorie van Welzel & Inghelhart heeft in eerder onderzoek sterke samenhang opgeleverd tussen sociaaleconomische ontwikkeling, specifieke culturele waarden en democratisering (2003). Door een gebrek aan data zijn in dat onderzoek echter slechts twee Arabische landen opgenomen, Egypte en Jordanië. In hetzelfde onderzoek wordt aandacht besteed aan culturele zones en de mate waarin het onderzoeksmodel opgaat voor de verschillende culturele zones. Egypte en Jordanië zijn opgenomen in de Islamitische zone, samen met onder andere Turkije, Azerbeidzjan en Bosnië-Herzegovina. Er wordt echter geen melding gemaakt van afwijkende resultaten in de Islamitische zone. Dit onderzoek laat echter wel afwijkende resultaten zien en geeft geen aanleiding om aan te nemen dat er sprake is van ‘human development’. In dit onderzoek is in sociaaleconomisch meer ontwikkelde landen geen sprake van een sterkere aanwezigheid van emancipatieve culturele waarden. En in landen waarin er in sterkere mate emancipatieve culturele waarden aanwezig zijn kunnen we niet spreken van significant meer protesten, de maatstaf voor democratisering in deze context.

Laten we nogmaals sociaaleconomische ontwikkeling en democratisering met elkaar in verband brengen, wat vele wetenschappers in het verleden reeds hebben gedaan. De Vanhanen Index of Power Resources (1997) is namelijk wel voor ieder land beschikbaar, in tegenstelling tot data met betrekking tot emancipatieve culturele waarden. Uit het overzicht (tabel 7) kunnen we opmaken dat Tunesië, het land waar het uiteindelijk allemaal begonnen is, het meest is ontwikkeld van alle landen. Verder is opvallend dat in vier van de zeven meest ontwikkelde landen het regime omvergeworpen is. Naast Tunesië zijn Libië, Syrië en Egypte relatief ver ontwikkeld in vergelijking met de rest van de landen.

Land	Index
Verenigde Arabische Emiraten	5,6
Qatar	8,4
Bahrein	9,1
Saudi-Arabië	11,6
Sudan	12,2
Oman	13
Yemen	13,3
Nigeria	13,3
Koeweit	14,4
Djibouti	14,8
Marokko	16,4
Irak	17,7
Algerije	20
Libië	20,1
Egypte	23,1
Syrië	23,8
Iran	26
Jordanië	27,6
Libanon	35,7
Tunesië	38,7

Tabel 7: Index of Power Resources

Voor de overige meer ontwikkelde landen zullen andere verklaringen moeten worden gezocht als wordt vastgehouden aan de theorie van sociaaleconomische ontwikkeling. Zeer sterke onderdrukking in Iran, een relatief vrije samenleving in Libanon en een koningshuis, hier kom ik later nog op terug, in Jordanië. De moderniseringstheorie van sociaaleconomische ontwikkeling verklaart echter niet waarom in landen als Yemen en Bahrein ook zeer zware protesten zijn uitgebroken.

De mate van onderdrukking is een factor die invloed heeft gehad op de ontwikkelingen, maar welke invloed is onduidelijk, waarbij onduidelijk is of deze invloed versterkend of juist afzwakend is geweest. Zowel Marokko als Egypte hebben te maken gehad met zware protesten. Egypte is sociaaleconomisch verder dan Marokko, maar kende ook een strenger regime. Zowel op het gebied van civiele vrijheden als politieke rechten is Marokko vrijer beoordeeld door het Freedom House dan Egypte. Saoedi-Arabië is beoordeeld als het meest onderdrukt en is daarnaast sociaaleconomisch erg zwak. Dit zou mogelijk een verklaring kunnen bieden voor de relatief geringe protesten in het land, waar protesten volgens de media vrij snel de kop werden ingedrukt. Dit geldt tevens voor Iran. Meer onderdrukt dan andere landen, wel sociaaleconomisch verder vooruit. Uit de resultaten met betrekking tot emancipatieve culturele waarden blijkt verder dat Iran hogere gemiddelden laat zien op de indicatoren, wat in lijn is met de sociaaleconomische ontwikkeling. De bevolking van Nigeria is samen met Marokko het minst onderdrukt van de onderzochte landen, maar is natuurlijk ook een geval apart. Het behoort niet tot de Arabische wereld, maar kent wel een autocratisch regime en een Islamitische meerderheid in het land. In de noordelijke staten van Nigeria is de Sharia ingevoerd.

De mate van onderdrukking kan worden gezien als een graadmeter van de wijze waarop het zittende regime heeft gereageerd tijdens de Arabische Lente op de protesten die het land kende. Hier is verschillend mee omgegaan, wat heeft gezorgd voor verschillende uitkomsten. In een aantal landen werden concessies vrij snel en in grote mate gedaan, wat uiteindelijk een afname van protesterende activiteiten als gevolg had. Voorbeelden hiervan zijn Algerije en Saoedi-Arabië. Beide landen probeerden de bevolking tevreden te stellen door snel economische beloften te maken. Lonen stegen in Algerije en voor jonge mensen werden banen gecreëerd in Saoedi-Arabië, die daarmee de grootste groep protesteerdere waarschijnlijk voor zich won. In Egypte en Marokko heeft het regime met harde hand geprobeerd de protesten neer te slaan. Omdat deze in Egypte en Marokko vooral prodemocratisch van aard waren heeft dit mogelijk de boel opgelaaid, omdat het neerslaan van protesten en demonstraties wordt beschouwd als misbruik van autocratische macht. Opvallend is wel dat door de bevolking in deze landen aan postmaterialistische waarden als het beschermen van de vrijheid van meningsuiting weinig aandacht wordt geschonken.

Dit vraagstuk wordt tevens behandeld door Khiabany (2012) waar wordt beaamd dat er in Iran bijvoorbeeld sprake is van een totalitaire staat met zeer agressieve methoden van onderdrukking, terwijl de Egyptische en Tunesische dictaturen wel onderdrukkend waren, maar nooit dergelijke agressieve methoden gebruikten. In het onderzoek staat vooral de vraag centraal waarom het in Iran nooit zo ver is gekomen als bijvoorbeeld in Egypte of Tunesië, waar het regime van de troon werd gestoten. De resultaten uit de verzameling data van het World Values Survey laten zien dat de Iraanse bevolking, in tegenstelling tot de Egyptische, in loop van tijd meer tevreden is geworden. De Egyptische bevolking laat een teruggang in tevredenheid zien, wat de massale protesten mogelijk verklaart. Hij vergelijkt de revoluties met de Iraanse revolutie van 1979 en haalt daarbij aan dat mensen over het algemeen beter weten wat de Islamitische partijen willen.

Dit mogelijke verband kwam in de vorige paragraaf reeds naar voren. Koninkrijken lijken de opstanden relatief gemakkelijk te hebben doorstaan. Dit brengt mij op het volgende punt van aandacht, in hoeverre speelt religie een rol? Van de onderzochte landen is er enige diversiteit met betrekking tot de staatsvorm en de positie van de Islam. Marokko, Jordanië en Saoedi-Arabië kennen allen een monarchie, waarbij de absolutie macht bij de koning ligt. In Jordanië en Saoedi-Arabië is de shariawetgeving op nationaal niveau van kracht, in Marokko is er slechts sprake van islamitisch familierecht. In Egypte, Algerije en Irak was ten tijde van de Arabische Lente sprake van een relatief seculier regime, met wetgeving naar westers model. Dit geldt overigens ook voor Syrië, Tunesië en Libië. Al snel valt op dat de monarchieën de Arabische Lente relatief makkelijk hebben doorstaan, met Marokko eventueel als uitzondering, hoewel in Marokko het koningshuis nooit ter sprake heeft gestaan, maar slechts de macht die het uitoefent. Worden monarchieën in traditionele en streng religieuze samenlevingen meer als legitieme machtsbezitters beschouwd dan seculiere leiders?

In het theoretisch kader is reeds de rol van de massa aangehaald, waarin in de algehele theorie van 'human development' breedgedragen emancipatieve culturele waarden essentieel zouden zijn om een effectieve democratie te bewerkstelligen. Opvallend is dat in het onderzoek van Welzel (2003) de Arabische wereld nauwelijks vertegenwoordigd is. Vrijheidsaspiraties worden benoemd als de sterkste bepalende factor voor democratie. Dat zou betekenen dat in dit onderzoek Saudi-Arabië, waarvan de bevolking prodemocratische zelfexpressieve waarden het meest nastreeft, het meest democratisch zou moeten zijn. Uit de waardering van het Freedom House blijkt echter dat dit juist het meest onderdrukte land is uit dit onderzoek.

Welke aanvullende wetenschap levert dit onderzoek nu uiteindelijk op? Ondanks dat de verbanden niet significant met elkaar samenhangen zijn opmerkelijke resultaten naar voren gekomen. Sociaaleconomische ontwikkeling op zich blijkt een redelijke goede voorspeller te zijn van democratisering in dit onderzoek. Veel van de meer ontwikkelde landen hebben te maken gehad met intense protesten, waarbij Tunesië de kroon spant als land waarin de golf ontstaan is. In navolging van de 'human development' theorie zou dat betekenen dat de samenleving sociaal complexer is, er meer sociale verbanden bestaan en mensen hulpbronnen naar eigen inzicht kunnen indelen. In het licht van de Arabische opstanden zijn deze hulpbronnen ingezet om meer vrijheid af te dwingen. Het verband sociaaleconomische ontwikkeling en democratisering wordt verstoord door een aantal ontwikkelde landen waarin het, om verschillende redenen, rustiger is gebleven en een aantal minder ontwikkelde landen die juist te maken hebben gemaakt met zware protesten. Van een positief verband is echter wel enigszins sprake.

De resultaten met betrekking tot sociaaleconomische ontwikkeling en culturele waarden sluiten totaal niet aan op de theorie van 'human development'. Opvallend is bijvoorbeeld dat in de meer onderdrukte landen als Iran en Saoedi-Arabië wel sprake is van een relatief grote nadruk op emancipatie. De mate van onderdrukking zou hiervoor een verklaring kunnen bieden. Een gebrek aan politieke vrijheid en een gebrek aan civiele vrijheid kan juist prodemocratische waarden opwekken, terwijl in andere Arabische landen die weliswaar ook autocratisch zijn en niet alles is toegestaan de bevolking minder agressief wordt onderdrukt. Voor Nigeria gaat deze redenering echter niet op. Vergeleken met andere landen is het land relatief vrij. Uit de resultaten blijkt echter dat er meer nadruk ligt op emancipatieve culturele waarden dan in de andere, meer onderdrukte, landen. Ook culturele waarden en de mate van protesten hangen niet positief samen, in tegenstelling tot wat de 'human development' theorie voorspelde. Zwaardere protesten vonden juist plaats in landen waarin minder nadruk lag op emancipatieve culturele waarden. Voorbeelden hiervan zijn Egypte en Jordanië, waarin in dit onderzoek emancipatieve culturele waarden gemiddeld het minst zijn vertegenwoordigd onder de bevolking.

Dit brengt ons op de tweede mogelijke verklarende variabele van politiek geweld in dit onderzoek, relatieve deprivatie. Eerder is besproken dat dit in de Arabische wereld een plausibele verklaring kan bieden voor de opstanden waarmee het te maken heeft gehad. Veel van de landen zijn schatrijk, maar slechts een klein deel van de bevolking profiteert hier in overgrote mate van. Het is zeer aannemelijk dat in dat geval de bevolking, waarvan een significant deel leeft onder de armoedegrens, zich zal frustreren over de situatie waarin het leeft, terwijl de elite zich juist laat omgeven door rijkdom. Is die frustratie tot een kritiek punt gestegen dan ontstaat, volgens de theorie van relatieve deprivatie, politiek geweld. Legitimering van politiek geweld speelt tevens een rol. In de context van de Arabische opstanden heeft deze legitimering in Tunesië plaatsgevonden, waarop in andere landen werd gereageerd door eenzelfde acties. Een eerste aanwijzing voor het terecht toewijzen van de theorie in dit onderzoek is de significante samenhang tussen tevredenheid ten opzichte van de financiële gesteldheid van het eigen huishouden en het eigen leven. Daarnaast is ook gebleken uit de trendanalyse van de gemiddelden dat in de landen waar de bevolking gemiddeld minder tevreden is geworden, Egypte, Marokko en Irak, de protesten ook heviger waren. Het vreemde is dat de protesten in Egypte en Marokko juist in aanblik democratisch getint waren. Mogelijk komt de oorsprong van opstanden voort uit ontevredenheid, maar wordt dit geuit in prodemocratische zin.

Uit de gemiddelden per land blijkt dat de bevolking van Saoedi-Arabië en Nigeria het meest tevreden zijn. De minste tevredenheid treffen we in Egypte, Marokko, Algerije en Irak. Aangezien dit ook de landen zijn met de zwaardere protesten in dit onderzoek kan een verband tussen ontevredenheid en protesten worden vastgesteld. In Egypte en Marokko namen protesten af na democratische hervormingen, in Irak en Algerije na economische concessies. Het is echter

ontevredenheid, in dit onderzoek de verklaring vanuit economische frustratie, die een voorspeller is van protesten.

Inglehart en Baker schrijven in 'Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values' (2000) over de invloed van economische neergang. In dit onderzoek is sociaaleconomische ontwikkeling slechts cross-sectioneel ingezet als variabele. Onderzoek naar trendvorming van sociaaleconomische ontwikkeling van de onderzochte groep landen kan mogelijk meer duidelijkheid geven over de invloed van economische neergang. De theorie van 'relatieve deprivatie' van Gurr (1971) heeft tevens economische terugval gekenmerkt als een aanjager van politiek geweld. Deze zou namelijk van invloed zijn op de psychologie van mensen, waarin relatieve deprivatie sneller politiek geweld als gevolg heeft na heftige economische neergang. Dat ontevredenheid een belangrijke rol heeft gespeeld in dit onderzoek is duidelijk. Ontevredenheid met betrekking tot het leven hangt sterk samen met ontevredenheid ten opzichte van de financiële gesteldheid van het huishouden, wat opnieuw een economische tint aan de opstanden geeft. Economische concessies hebben in een aantal landen geleid tot een afname van protesten. In dit onderzoek blijkt het een betere voorspeller voor protesten dan de aanwezigheid van emancipatieve culturele waarden.

4.7 Conclusie

Analyse naar de samenhang tussen de variabelen heeft uitgewezen dat sociaaleconomische ontwikkeling in dit onderzoek niet positief correleert met emancipatieve culturele waarden. De waarden geluk, vertrouwen, tolerantie en zelfexpressie lijken zelfs af te nemen naarmate een samenleving sociaaleconomisch is ontwikkeld. Dit geldt ook voor het verband tussen sociaaleconomische ontwikkeling en relatieve deprivatie. Naarmate een samenleving sociaaleconomisch ontwikkeld is, des te ontevredener is de bevolking. Enige samenhang is gevonden tussen relatieve deprivatie en de mate van protesten. Des te meer ontevreden een bevolking is, des te zwaarder zijn de protesten in het land geweest.

Er is differentiatie met betrekking tot de mate van onderdrukking in de groep onderzochte landen, uiteenlopend van een score van 4,5 tot 6,5. Welke invloed repressief bewind heeft op de protesten is onduidelijk. Het karakter en de context van de protesten in de verschillende landen zijn namelijk zeer verschillend. Eenzelfde reactie van het regime kan in twee verschillende landen een andere uitkomst tot gevolg hebben. Concessies, economisch en/of democratisch hervormend van aard, worden ingezet om de bevolking tevreden te stellen.

Uit de analyse van protesten kan worden vastgesteld dat de protesten duidelijk van economische aard waren, doordat de intensiteit afnam naarmate het regime deze economische eisen inwilligde. In andere situaties hielpen dergelijke tegemoetkomingen niet en gingen protesten door totdat staatkundige hervormingen werden doorgevoerd.

5. Conclusie

De theorie voorspelde een verband tussen sociaaleconomische ontwikkeling en emancipatieve culturele waarden. Naarmate een samenleving sociaaleconomisch ontwikkeld is, des te sterker zijn emancipatieve culturele waarden aanwezig. Tevens werd een verband voorspeld tussen emancipatieve culturele waarden en protesten. Naarmate emancipatieve culturele waarden aanwezig zijn, des te intenser zullen de protesten zijn. De mate van onderdrukking speelt hier tevens een rol in, al was deze voorafgaand onduidelijk. Een sterke mate van onderdrukking kan de protesten afzwakken, maar juist ook versterken. Datzelfde geldt voor vrijheid, het kan protesten afzwakken, maar ook versterken. De redenering die tegenover de 'human development' theorie werd ingezet is die van relatieve deprivatie, die slechts ontevredenheid met betrekking tot politiek beleid kenmerkt als de motivatie achter de massale protesten. In dat geval zouden prodemocratische waarden niet aan de orde zijn.

Na analyse is gebleken dat de verwachting dat emancipatieve culturele waarden sterker aanwezig zijn naarmate een samenleving sociaaleconomische verder gevorderd in dit onderzoek niet opgaat. Ook al is er geen sprake van statistische significantie, de grafische weergave lijkt eerder een negatief verband weer te geven. De hypothese dat sociaaleconomische ontwikkeling en emancipatieve culturele waarden positief zijn verbonden is verworpen.

Ook is een mogelijk verband tussen emancipatieve culturele waarden en protesten niet aangetoond in dit onderzoek. Hoewel protesten moeilijk te meten waren en de mate van onderdrukking daarbij tevens een rol speelt komt het niet in de buurt van een positief verband. De resultaten wijzen eerder op een negatief verband, waar landen met een sterkere aanwezigheid van emancipatieve culturele waarden in mindere mate te maken hebben gehad met protesten. De hypothese dat deze twee variabelen positief samenhangen is in dit onderzoek ook verworpen.

De theorie van relatieve deprivatie verwacht dat de protesten een gevolg zijn ontevredenheid omdat mensen vinden dat ze recht hebben op meer dan waar ze daadwerkelijk de beschikking over hebben, wat in de wereld van olierijkdom en autocratisch bestuur klinkt als een plausibele verklaring. Relatieve deprivatie is gemeten door middel van twee vragen met betrekking tot de tevredenheid van mensen. Sociaaleconomische ontwikkeling en relatieve deprivatie laten geen verband zien. De metingen met betrekking tot relatieve deprivatie lijken daarentegen samen te hangen met de intensiteit van protesten in de Arabische wereld. De landen die minder tevreden zijn met de financiële gesteldheid van het eigen huishouden en met het eigen leven hebben te maken gehad met zwaardere protesten. Ook het longitudinale deel van dit onderzoek wijst op een verband tussen deprivatie en protesten. Daar waar mensen minder tevreden zijn geworden over tijd zijn zwaardere protesten geweest dan in landen waar mensen juist meer tevreden zijn geworden. Dit wijst erop dat de Arabische Lente meer een uiting van ontevredenheid was ten aanzien van werkloosheid, hoge prijzen en inflatie als zijnde politiek beleid dan dat de protesteers het daadwerkelijk niet eens waren met de staatsinrichting van het land. Het blijkt in dit onderzoek een betere voorspeller voor protesten dan de aanwezigheid van emancipatieve culturele waarden te zijn.

De mate van onderdrukking is in dit onderzoek tevens benoemd als onafhankelijke variabele met invloed op de mate van protesten. De uitwerking van de mate van onderdrukking is echter problematisch en kan variabel worden geïnterpreteerd. Het regime heeft, zo is uit het bestuderen van persberichten gebleken, naast het onderdrukken een andere rol gehad. In enkele landen, bijvoorbeeld Algerije en Saudi-Arabië, zijn protesten met economische concessies in de kiem gesmoord. Mensen werden tevreden gehouden met prijsdalingen, loonstijgingen, nieuw gecreëerde banen en nieuwe huizen. Dit bevestigt het beeld dat de protesten te doen waren om economische redenen en niet om de samenleving democratisch te hervormen.

Hiermee is niet gezegd dat de Arabische Lente in zijn geheel niet prodemocratisch was. Natuurlijk is er een groep personen – die zeer waarschijnlijk zal voldoen aan het gecreëerde beeld van de typische protesteers: jong, hoogopgeleid en werkloos – die tegen het autocratische regime protesteerde en daadwerkelijk voor democratie vocht. De vraag is hoe groot die groep daadwerkelijk is. De theorie van 'human development' stelt dat democratische waarden vanuit innerlijke principes moeten worden nagestreefd. Niet omdat die de kans op economische vooruitgang vergroot, niet omdat er een zogenaamd Westers model moet worden bereikt omdat ze het daar zo goed hebben. De voorkeur voor democratische waarden moet voortkomen uit een persoonlijke voorkeur voor vrijheid van meningsuiting, vrijheid van organisatie en andere kenmerken van een democratie. De vraag is in

hoeverre deze waarden in de breedte van de samenleving worden gedeeld en of er een trend gaande is waarin dergelijke waarden in de samenleving worden vertegenwoordigd. De resultaten zijn helder. De aanwezigheid van emancipatieve culturele waarden hangt niet samen met de sociaaleconomische ontwikkeling van de samenleving of met de protesten ten tijde van de Arabische Lente.

Met betrekking tot de wetenschappelijke relevantie en wetenschappelijke bruikbaarheid van dit onderzoek valt nog het een en ander te zeggen. Harde conclusies kunnen naar aanleiding van dit onderzoek niet worden getrokken, gezien de beperkte omvang van de onderzoeksgroep. Gebleken is dat onderzoek doen op het niveau van landen gecompliceerd is. Veel variabelen zijn van invloed, wat al snel leidt tot een probleem van vrijheidsgraden. Statistische significantie verdwijnt dan uit beeld. Desalniettemin heeft het onderzoek enige inzicht gegeven in de Arabische Lente en de motivaties achter de massale en breed verspreide protesten. Naar aanleiding van de resultaten mag gesteld worden dat democratie nog erg ver weg is. Voordat daar sprake van kan zijn zal er eerst een culturele shift moeten plaatsvinden. Emancipatieve culturele waarden zullen innerlijk moeten worden nagestreefd, waardoor democratische instellingen zullen ontstaan en democratie meer en meer wordt gewaarborgd. Pas dan is sprake van democratisering.

Verwijzingen

Persberichten

- Al-Ansary, K. (2011). *Two killed, 47 hurt in Iraq protest violence*. Reuters. Verkregen op 23 juni 2012 via <http://www.reuters.com/article/2011/02/17/us-iraq-protests-idUSTRE71G6PF20110217>.
- Alaoui, H. (2011). *Moroccans join in spreading unrest*. Associated Press. Verkregen op 23 juni 2012 via http://articles.boston.com/2011-02-21/news/29347423_1_rabat-morocco-hassan-ii.
- Al Jazeera. (2011). *Tunisia's Ben Ali flees amid unrest*. Al Jazeera. Verkregen op 19 mei 2012 via <http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/01/20111153616298850.html>.
- Al Jazeera. (2011). *Thousands protest in Jordan*. Al Jazeera. Verkregen op 19 mei 2012 via <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/01/20111128125157509196.html>.
- Al Jazeera. (2011). *Algerian dies from self-immolation*. Al Jazeera. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/01/20111162363063915.html>.
- Al Jazeera. (2011). *Tensions flare in Iraq rallies*. Al Jazeera. Verkregen op 23 juni 2012 via <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/02/2011224192028229471.html>.
- Al Jazeera. (2011). *Algerian democracy rally broken up*. Al Jazeera. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/01/2011122105819527114.html>.
- Al Jazeera. (2011). *Thousands protest in Jordan*. Al Jazeera. Verkregen op 21 juni 2012 via <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/01/20111128125157509196.html>.
- Al Jazeera. (2010). *Riots reported in Tunisian city*. Verkregen op 25 april 2012 via <http://www.aljazeera.com/news/africa/2010/12/2010122063745828931.html>.
- Amnesty International. (2012). *Tunisia*. Amnesty International. Verkregen op 30 april 2012 via <http://www.amnesty.org/en/region/tunisia>.
- Associated Press. (2011). *Algeria protest draws thousands*. Associated Press. Verkregen op 19 mei 2012 via <http://www.cbc.ca/news/world/story/2011/02/12/algeria.html>.
- Associated Press. (2011). *Saudi Arabia's king announces huge jobs and housing package*. Associated Press. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/18/saudi-arabia-job-housing-package>.
- Bakri, N. & David Goodman, J. (2011). *Thousands in Yemen Protest Against the Government*. The New York Times. Verkregen op 19 mei 2012 via <http://www.nytimes.com/2011/01/28/world/middleeast/28yemen.html>.
- Black, I. (2011). *Jordan denies reports about attack on King Abdullah*. The Guardian. Verkregen op 21 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/jun/13/jordan-king-abdullah-attack-denied>.
- Black, I. (2011). *Arrests and deaths as Egypt protests spread across Middle East*. The Guardian. Verkregen op 23 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/feb/14/middle-east-iran-bahrain-yemen>.
- Black, I. (2011). *Jordan's king sacks prime minister*. The Guardian. Verkregen op 21 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/oct/17/jordan-king-sacks-prime-minister>.
- BBC. (2011). *Egypt protests: Three killed in 'day of revolt'*. BBC. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12272836>.
- BBC. (2009). *Post-election clampdown in Iran*. BBC. Verkregen op 28 juni 2012 via http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8100310.stm.
- Beaumont, P., Schenker, J & Khalili, M. (2011). *Mubarak supporters stage brutal bid to crush Cairo uprising*. The Guardian. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/feb/02/hosni-mubarak-supporters-violence-cairo>.

- Black, I. (2011). *Saudi Arabian security forces quell 'Day of Rage' protests*. The Guardian. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/11/saudi-arabia-police-quell-protests>.
- Chulov, M. (2011). *Assad should quit, says King Abdullah as pressure mounts on Syrian regime*. The Guardian. Verkregen op 21 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/14/assad-should-quit-king-abdullah>.
- Chulov, M. (2011). *Saudi women to be given right to vote and stand for election in four years*. The Guardian. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/sep/25/saudi-women-right-to-vote>.
- CNN. (2012). *Nigerians protest end of fuel subsidy*. CNN. Verkregen op 23 juni 2012 via http://articles.cnn.com/2012-01-09/africa/world_africa_nigeria-strike_1_nigeria-labour-congress-protests-and-strikes-fuel-subsidy?_s=PM:AFRICA.
- Deghdan, S.K. (2011). *Iranian Sunni protectors killed in clashes with security forces*. The Guardian. Verkregen op 23 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/apr/18/iranian-sunni-protectors-killed>.
- Erlanger, S. (2011). *Morocco King Proposes Limited Steps to Democracy*. The New York Times. Verkregen op 23 juni 2012 via http://www.nytimes.com/2011/06/18/world/africa/18morocco.html?_r=2&src=me&ref=world.
- Huang, C. (2011). *Facebook and Twitter key to Arab Spring uprisings: report*. The National. Verkregen op 4 juni 2012 via <http://www.thenational.ae/news/uae-news/facebook-and-twitter-key-to-arab-spring-uprisings-report>.
- Human Rights Watch. (2012). *Iran: Arrest Sweeps Target Arab Minority*. Human Rights Watch. Verkregen op 23 juni 2012 via <http://www.unhcr.org/refworld/country,,,IRN,,4f34de412,0.html>.
- Jay, M. (2011). *Police violence reaching new levels in Morocco with Sunday beatings*. CNN. Verkregen op 23 juni 2012 via <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/africa/05/30/morocco.protests.violence/>.
- Karam, S. (2011). *Thousands in Morocco march for rights, end to graft*. Reuters. Verkregen op 23 juni 2012 via <http://af.reuters.com/article/moroccoNews/idAFLDE72J0F920110320?pageNumber=1&virtualBrandChannel=0>.
- Koelbl, S. (2011). *Syrian Uprising Continues Despite Crackdown*. Der Spiegel. Verkregen op 19 mei 2012 via <http://www.spiegel.de/international/world/it-will-not-stop-syrian-uprising-continues-despite-crackdown-a-753517.html>
- Mandraud, I. (2011). *Algeria's leaders buy time with oil revenues*. The Guardian. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/15/algeria-arab-and-middle-east-protests>.
- Mazraawi, K. (2011). *Jordanians protest living conditions, blame govt*. Agence French-Presse. Verkregen op 25 april 2012 via <http://maannews.net/eng/ViewDetails.aspx?ID=351302>.
- McCrummen, S. (2011). *Iraq 'Day of Rage' protests followed by detentions, beatings*. Verkregen op 23 juni 2012 via <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2011/02/26/AR2011022601854.html>.
- McGreal, C. & Schenker, J. (2011). *Hosni Mubarak resigns – and Egypt celebrates a new dawn*. The Guardian. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/feb/11/hosni-mubarak-resigns-egypt-cairo>.
- Peterson, S. (2011). *Egypt's revolution redefines what's possible in the Arab world*. The Christian Science Monitor. Verkregen op 19 mei 2012 via <http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2011/0211/Egypt-s-revolution-redefines-what-s-possible-in-the-Arab-world>.

- Reuters. (2011). *Algeria lifts 19-year-old state of emergency*. Reuters. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://www.reuters.com/article/2011/02/24/us-algeria-emergency-lifting-idUSTRE71N6VS20110224>.
- Reuters. (2011). *Death toll in Egypt's protests tops 100*. Reuters. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://af.reuters.com/article/egyptNews/idAFLDE70SOLX20110129>.
- Reuters. (2011). *Algerian riots resume over food prices*. Reuters. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/jan/07/algeria-riots-food-prices>.
- Sherwood, H. & Finn, T. (2011). *Thousands join 'day of rage' across the Middle East*. The Guardian. Verkregen op 21 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/feb/25/thousands-join-day-of-rage-across-middle-east>.
- Spencer, R. (2011). *Libya: civil war breaks out as Gaddafi mounts rearguard fight*. The Telegraph. Verkregen op 19 mei 2012 via <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8344034/Libya-civil-war-breaks-out-as-Gaddafi-mounts-rearguard-fight.html>.
- Schenker, J. (2011). *Egyptians rally in Tahrir Square against return of emergency laws*. The Guardian. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/sep/16/egyptians-rally-tahrir-square-laws>.
- Sheme, I. (2008). *Nigeria: Country is a False Democracy – Human Rights Watch*. AllAfrica. Verkregen op 23 juni 2012 via <http://allafrica.com/stories/200802010443.html>.
- The Guardian. (2011). *Saudi Arabia bans public protest*. The Guardian. Verkregen op 20 juni 2012 via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/06/saudi-arabia-bans-public-protest>.
- World News. (2011). *Up to 60,000 protesters march in Morocco*. World News. Verkregen op 23 juni 2012 via http://www.upi.com/Top_News/World-News/2011/06/06/Up-to-60000-protesters-march-in-Morocco/UPI-24741307361952/?spt=hs&or=tn.

Publicaties

- Gurr, T.R. (1971). *Why Men Rebel*. New Jersey: Princeton University Press.
- Haerpfer, C.W., Bernhagen, P., Inglehart, R.F. & Welzel, C. (2009). *Democratization*. Oxford: Oxford University Press.
- Inglehart, R. & Abramson, P.R. (1999). *Measuring Postmaterialism*. The American Political Science Review, 93: 665-677.
- Inglehart, R. & Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Inglehart, R. & Baker, W.E. (2000). *Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values*. American Social Association, 65: 19-51.
- Khiabany, G. (2012). *Arab Revolutions and the Iranian Uprising: Similarities and Differences*. Middle East Journal of Culture and Communication, 5, 58-65.
- Maslow, A.H. (1943). *A Theory of Human Needs*. Psychological Review, 50: 370-296.
- Mulderig, M.C. (2011). *Adulthood Denied: Youth Dissatisfaction and the Arab Spring*. The Frederick S. Pardee Center for the Study of the Longer-Range Future, 21: 1-8.
- Sen, A.K. (1999). *Development as Freedom*. New York: Oxford University Press.
- Welzel, C. & Inglehart, R. (2005). *Democratization as the Growth of Freedom: The Human Development Perspective I*. Japanese Journal of Political Science, 6, 313-343.
- Vanhanen, T. (1997). *Prospects of democracy*. London: Routledge.
- Welzel, C. (2006). *Democratization as an emancipative process: The neglected role of mass motivations*. European Journal of Political Research, 45, 871-896.

Welzel, C., Inglehart, R. & Klingeman, H. (2003). *The theory of human development: A cross-cultural analysis*. European Journal of Political Research, 42: 341-379.

Bijlage

Tabel 8: 'Vanhanen's Index of Power Resources'

Land	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	Q6	Q7	Q8
Saoedi-Arabië	28	79	53,5	40	12	20	21,6	11,6
Nigeria	10	67	38,5	45	70	10	34,5	13,3
Marokko	11	52	31,5	67	40	42	52	16,4
Irak	15	74	44,5	74	30	25	39,7	17,7
Algerije	20	79	45	48	14	44	44,5	20
Egypte	29	71	50	71	32	35	46,3	23,1
Iran	22	77	49,5	82	30	40	59,6	26
Jordanië	35	90	62,5	67	5	43	44,1	27,6

Notities: Q1: Tertiary Enrollment Ratio (%). Q2: Adult Literacy Rate. Q3: Index of Intellectual Power Resources. Q4: Family Farms (%). Q5: Agricultural Population (%). Q6: Estimated Degree of Decentralization of Economic Power. Q7: Index of Economic Power Resources. Q8: Index of Power Resources

Tabel 9: 'Freedom House, Freedom in the World'

Land	Civil liberties	Political rights	Freedom rating
Algerije	5	6	5,5 Not free
Egypte	5	6	5,5 Not free
Irak	6	5	5,5 Not free
Iran	6	6	6 Not free
Jordanië	5	6	5,5 Not free
Marokko	4	5	4,5 Partly free
Nigeria	4	5	4,5 Partly free
Soedi-Arabië	6	7	6,5 Not free